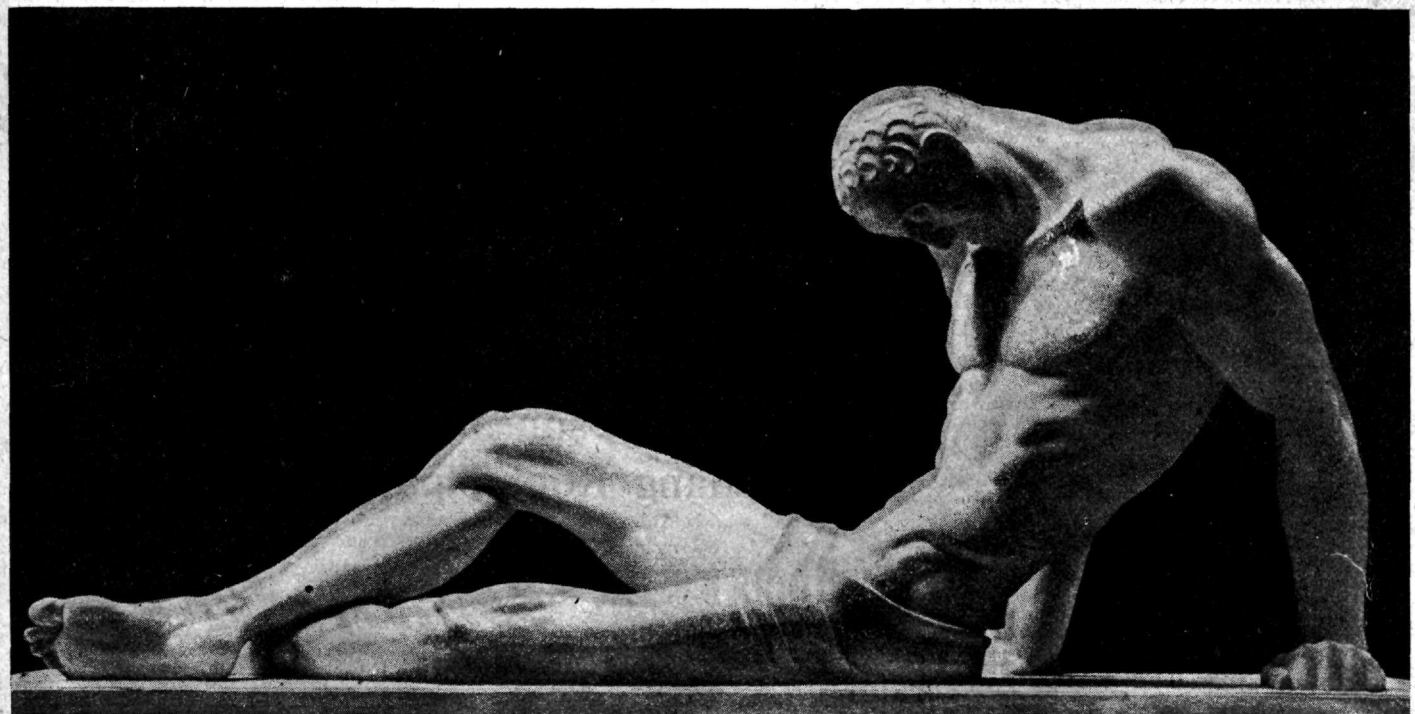

KAITSE KODU!

8. juuni 1929

NR. 23

Hind 20 senti

SALU.

Tänases numbris:

- Kaanepilt: F. Opiz: Sõjamälestussamba mudel.
M. Morrison: Eesti riigivapi algupära.
W. Peil: Sokoli organisatsioon Čehhoslovakkias.
T. B.: Võiflusvennad.
M. J. Eisen: Önneraþa.
C. P. Hiesgen: Georgi sünnipäev.
A. Lepp: Jaaniõöl.
— Sõna on lugejatel.
Kr. T. Langenu mälestuseks.
Giuseppe: Lennuasjanduse areng Itaalias.
— Toimetusele saadetud kirjandus.
Mailo Talvio: Kured (järg).
Male.

DÜRKOPP

Maailmakuulus **Dürkopp**

jalgratas, 1929. aasta erimudel
Eesti teedele.

Rootsi suurima jalgrattatehase
toodang Rootsi parim jalgratas:

O.-ü. Systema

Tallinn,

Raekoja pl. 5.

Voorimehe t. nurgal.

Hermes
A.B. NYMANS VERKSTÄDER · UPPSALA

KAITSE KODU!

Tellimishind: aastas 6 krooni,
poolaastas 3 krooni, veerand-
aastas 1 kroon 50 senti, kuus
50 senti.

Üksiknumber 20 senti.

Kuulutuste hinnad: 1/2 lehek.
teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagu-
mise kaane välisküljel Kr. 80,
teksti järel Kr. 40 ja kaante si-
sekülgedel Kr. 60. — Vähemad
kuulutused proportsionaalselt
odavamad.

Nr. 23.

Ilmub üks kord nädalas.

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Kaarli tän. 8. Kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äri-
päeval kella 1/2 9—10 h. Kaastöö arvatakse ainult siis tasu alla, kui sellele tasundumine peale kirjutatud. Tar-
vitamata ja tagasisaamiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. Vastutav toimetaja: kol.-lt. J. Maide. Tegev toimetaja: L. Sõerd.

Eesti riigivapi algupära.

On asju, mida ei saa seletada milgi teisel viisil kui vaid ajaloolise vaatlemise viisiga. Meie riigivapi seaduse arutamisel II riigikogus leiti selle sisu (kolm leopardi) meie loodusele ja oludele olevat võõras, ja kui ta sel kujul siiski pandi maksma, siis seepärast, et kolmel leopardil on liiga suured eeldused, mis ulatuvad sajanguist läbi kuni kodumaa ajaloo hämaruseni, ja see külg kaalub üles muud heraldika nõuded.

Püütakse tõendada, et meil maksmapandud riigivapp olevat krahvide Schaumburgide sugukonna vapp, kes 11. sajandil Daani troonile asudes Daani riigile olevat annetanud vapi. Viiks vahest liig kaugele, kui süveneda mineviku uurimisse, kas olid vapi algkuju ülesvõtjad need endised Westfahleni krahvkonna valitsejad, kelle priinimi sarnane Adolf I ehitatud ja kuningas Konradi poolt ümberoleva maaga varustatud lossi nimega ja kelle pojapoeg Adolf III 1106. a. keiser Lotharilt Holsteini krahvkonna sai kingiks, või Holstein-Rendsburgi Adolf III sugukond, kes 1290. a. põhjendas esimese Schaumburgide sugukonna kõrvalliini. Mõlemad Schaumburgide suguvõsad on surnud välja ja esialgseil vapi kandjail pole enam järeltulijaid.

Praeguse Eesti riigivapi algkuju aga ilmub esmalt meie maad valitsevates Daani kuningate vappides 13. ja 14. sajandil, kust ta valitsemismärgina toodi üle meie kodumaale.

Balti vanemad ajaloolased arvavad*), et Valdemar II, kes 1219. aasta võidu järele põhjendas Eestimaa hertsogiriigi, viimasele on annetanud oma vapi, kolm leopardi kilbil, Harju-Viru rüütelkonna kaudu.

Et kodumaa arhiivides selle valitseja pitsatit pole üldse leitud, siis on uemal ajal tuldud arvamisele, et Woldemar II seda teinud ei ole**).

1241. a. Daani kuningaks saanud Valdemar II poja Erich Plogpennigi vapp on seesama, mis isal. Kuningate vapid ise olid kaheküljelised, ühel küljel kuninga kuju, teisel ehk vastasküljel kolm leopardilist lövi. Ka puudub meil selle kuninga pitsat.

Kuid on võimalik, et mõned Daani kuningate anetised Tallinna linnale või ka õige varakult ühtlase koduna esinema hakkavale Harju-Viru rüütelkonnale dokumentlikult jäid kinnitamata, nagu seda tõendavad mõned teised tänini seletamata nähted. Kõiki käskke ja korraldusi ei tehtud alati kirjalikult.

Vapp on meie maale siiski kaunis vara leidnud teed, nagu seda tõendab üks säilinud dokument. 1252. a. saab Daani kuningaks Valdemar II poeg Christoph I, kelle vapi kilpväljad külvatud üle südamekujuliste ilustistega, mida Eestimaa vapis ette ei tule**). Iseäralises vitriinis hoitakse riigi keskarhiivis alal endisest rüütelkonna arhiivist ületoodud dokument-ürük, milles Christoph I oma laenumeestele Tallinnas ja Rakveres 30. IX 1252 annetas mõisad ühes pärandusõigusega. Ürik, mis meie kirjakogudes üks vanemaist, on originaalis kirjutatud pergamentile, küljes suur punane lakkpitsat. Pitsati ühel küljel on kuninga kuju, teisel poolel kolmenurgelises kilbis kolm leopardi.

1259. a. Daani kuningaks saanud ja 1286. a. tape-

*) Est. und Livl. Brieflade (IV Teil) aus dem Nachlasse Baron R. v. Toll (Siegel u. Münzen).

*) O. Greiffenhagen, die Wappen Revals.

***) Est. Livl. Urkundenbuch I, 239.

tud Erich Plogpenningi pitsat on samasugune*), kuninganna Margarethe ajal (1266. a.) muutub see: esimesel küljel on püha neitsi kuju, teisel aga endiselt kolm leopardi. Nii eespool kui ka siin on pitsati ümber ladina-keelne kiri: „Margarethe, Dei Gratia Danarum-Selavorum q. Regina.“

1288. a. kuningaks saanud Erich Menvedi pitsat on jällegi endine, kuid 1320. a. valitud Christoph II pitsatil on leoparid lõvid juba troonihoidjaks — kaks kummalgi pool, kolmas jälgade ees. Pitsati tagumisel küljel on hermelinpeakate ühes sarvedega, kuid vaid ajutiselt, sest kümme aastat hiljem säilinud pitsatil on vastasküljel jällegi kolm lõvi. Kuningas Valdemar III kolme lõviga pitsatite aglukusid on veel samuti säilinud arhiivides.

Parun Tolli tõendis (Estl. Livl. Brieflades), nagu oleks Daani kuningas Valdemar II Tallinna-maa rüütelkonnale annetanud oma vapi, ei leia dokumentaalset kinnitust. Kuid leidub küll paaris kohas sellekohaseid jälgi, mis tõestavad aadli koguvapi (pitsati) olemasolu. 1318. a. 15. märtsil vasallide kogu Eestimaal (commune vasalli domini regis in Estonia) võtab vastu Scharenbachi poolt annetatud kuninglikud laenukirjad 27. aprillist 1271 ja kinni ab nad oma pitsatiga**) (Datum Revele, anno Domini millesimo trecentesimo decimo octavo, feria quarta proxima post Dominicam invocavit. Pergament-ürrik riigi keskarhiivis, pitsat ära langenud).

Rüütelkonnal, õigem vasallide kogul, näib samuti olevat tarvitusel ühis pitsat, kus esineti sarnasel viisil.

1323. a. 9. sept. annab Daani kuninga pealik ja tuntud Tallinna vallide ehitaja Johannes Kanne Novgorodi saadetavatele kaupmeestele kaasa kaitsekirja kuninga nõunikude ja vasallide nimel, kus seisab kirja lõpul:

„Scriptum Revalia, sub sigillo nos, Johannes Capitanei Kanna; ac sigillo communitatio vasallorum terrae praenotatae, anno Domini MCCC vicesimo tertio in crastino nativitatis beatae Mariae, virginis gloriosae.“ (Ürik ise on Tallinna linna arhiivis, kuid pitsat on ära murdunud, nii selle sisu teadmata.) Mida aga mõista „ac sigillo communitatio vasallorum terrae praenotatae“ sõnade all? Kas ei õigusta see parun Tolli arvamus?

Orduaegsete käskijate, ordumeistrite, komtuuride ja vogtide pitsatid on rüütlite, püha neitsi ja teiste pühade kujudega või musta ristiga valgel kilbil, seega Daani aja vappide sisust teravasti lahkuminevad. Piiskoppide vapid ja pitsatid kannavad Kristuse risti, pühade meeste või piiskoppide endi kujusid piiskoppide keppidega, doom-kapiteli ja kloostrite abtide omad samasuguseid, mitmesuguste gooti ilustustega.

*) Urkundenbuch I, 386, originaal-ürrik Tall. rae-koja arhiivis.

**) Urkundenbuch II, 1301—1367 nr. 773.

Daani kuningate kolmeleopardiline vapp polnud rüütelkonnal orduajal tarvitusel, selle tarvitamine polnud kooskõlas ei selleaegse riigikorra ega muude põhjustega. Tallinna-maast oli eraldatud Lääne piiskopkond, kus elati omaette; puudus valitsemise ühtlus, puudus ühtlane rüütelkonna kogu.

Kui aga kolmeleopardiline vapp sai nii Tallinna linna kui ka Eestimaa hertsogiriigi vapiks ja kui pole võimalik teha kindlaks annetaja isikut ega annetamise akti, kas oli siis võimalik, et Tallinna-maa rüütelkond kuninga vappi hakkas pidama omamaa vapiks liitsa truualamsuse tunnusmärgina, milleks saabus nõusolek või milleks polnud üldse keeldu? Seega võis rüütelkond saada vapi tarvitajaks. Nii oli vapp olemas kahe kindlal organisatsioonil, Tallinna linnal ja rüütelkonnal, ja küsimus seisab nüüd selles, kummast kolmeleopardilisest vapist, kas linna või maa omast, tuleb meil otsida oma riigivapi eelkäijat?

Esimest korda ilmub kolmeleopardiline vapp Tallinna linna pitsatis 1313. a. ühe palvekirja all, milles Tallinna ja Saaremaa piiskopid, Tallinna linnapealik, Saaremaa vasallid ja Tallinna kodanikud paluvad Riiga teha rahu. Palve all olevast 4 pitsatist on üks linna oma, olgugi tükiliselt alles hoidunud*).

Pitsati ümaruses on kolmenurgeline kilp kolme üks-teise kohal peadega paremale poole pöörduva leopardiga. Nii on see ka hilisemates vappides, kuid 19. sajandil on leopardide pead pöördunud pahemale.

Pole üleliigne nimetada, et Tallinna linnavapile hiljem naiskuju ilmub kolmelõvilise sildi kohale. Värvide kohta ei ole teateid, kuid võib arvata, et Daani riigivapi kohaselt lõvid on sinised, alus aga kuldne (kollane). Tallinna vapis ilmuvad 16. ja 17. sajangu pöördel lõvid ka valgel (hõbedasel) põhjal**). Tallinna arhiivis leiduvais Harpe kirjus leiduvate teadete järgi pidi suur linnavapp (kolm lõvi) olema tarvitav magistradi, väike (valge rist punasel põhjal) linna alamkohtutes.

Ka lõvide vapikujudeks tarvitamine on äratanud mitmesuguseid arvamusid. Lõvide kujutamine vappides pidi sündima seal, kus lõvi ja tema omadused inimesele kõige enam tuntud, näit. Idamaades. Euroopa vappides pidi ta leidma ülesvõtmist oma majesteetliku seisukoha poolest loomade riigis, kellele Euroopas võidi seada vastu vaid lindude riigi kotkast. Sagedasti esineb vappides ka lõvide sümboolne kuju, greif — lõvi pea ja keha, seljal tiivad, esimeste käppade asemel kotka küüned, nagu see tuntud roomaegsest skulptuuritööst (endine Liivi kubermangu vapp***).

M. Morrison.

*) O. Greiffenhagen, Die Wappen Revals.

**) O. Greiffenhagen, Die Wappen Revals.

***) F. Hartmann, Wappenkunde S. 22.

„Sokoli“ organisatsioon Cehhoslovakkias.

„Energia ja vastupidavus, voores ja distsipliin, armastus kodumaa vastu, armastus vabaduse järele.“

M. Tõrsz.

Maailmasõda oma lõppaktis tõi suuri muudatusi Kesk-Euroopa riikide perekonna piiridesse.

Iganenud dualistliku monarhia varemotel tekkisid uued riigid, mis oma vaimu, eesmärgi ning koosseisu poolest polnud üldse sarnased endisele Franz-Josephi keiserriiigile.

Need riigid on: Cehhoslovakkia, Ungari ja Lõuna-Slaavia.

Rasket sakslaste iket kandsid cehhid oma turjal juba pikemat aega. Kuid sellegipärast ei kaotanud nad oma rahvuslikku iseteadvust, oma keelt ja kultuuri.

Suurt osa rahva alalhoidmises mängis tugev „Sokoli“ nimeline võimlemisorganisatsioon, mille raketes olid pillatud üle maa ning tungisid rahva tihedamatesse kihtidesse. Sel organisatsioonil on suured kultuuriauteened tänase Cehhoslovakkia iseseisva riigi ees.

„Sokoli“ kujul meie näeme, kui palju võib luua ja saavutada organisatsioon, milles alati elab värsked ja terve õhk, mille sihid ja teed on selged ja kõigile arusaadavad.

Need sihid ja teed olid — armastus vabaduse ja kodumaa vastu. Laiematele hulkadele on teada, kuidas Austria sakslased hoolitsesid selle eest, et kiiremini sulatada ära need väiksemad rahvad, mis kuulusid vana keiserriiigi hulka.

Saksluse vaim tungis cehhide peredesse, assimileeris neid kõikide abinõudega ning tagajärjed olid need, et paljud cehhid hakkasid koguni põlgama oma keelt. Näis kasvavat „kadakate“ hulk. Cehhi rahvas pidi Kesk-Euroopa kaardilt kaduma...

Sel raskel silmapilgul tuli abiks rahvale päästeidee, mis realselt kujunes esimese „Sokoli“ ühingu asutamises Prahast 1862. a.

„Sokoli“ asutajateks olid noor üliõpilane M. Tõrsz ja Indrszih Fügner.

M. Tõrsz, olles veel Karlova ülikoolis Prahast, kannatas palju vaeva oma nõrga ja haiglase tervise pärast.

Elu näis raskena ja õnnetuna.

Ta otsis abinõusid, et oma tervist parandada, ja hakkas korralikult harjutama võimlemist. Juba lähemal ajal ta tundis, missugused võimalused peituvad võimluses... Ta oli üllatatud suurepärase mõju üle, mida tõi kehale ja hingele võimlemine.

Üliõpilasena rahvaste kultuuride uurimisel tuli Tõrsz otsusele, et maailma ajaloos suurem vaimu ning materjaalse kultuuri arengu aeg langeb ühte võimlemise harrastamise arenguga.

Ta tuli kindlale arvamisele, et rahva kadumine iseteadvate rahvaste nimekirjast sünnib selle rahva

Haapsalu malevkonna vabad harjutused Haapsalu lossi aias.

enda süü läbi. Mitte lahingväljadel ei otsustata rahvaste saatust, vaid ta on määratud juba enne lahingut.

Ükski rahvas pole hukkunud oma nooruse ja jõu ajal, vaid kõik nad hävisid jõuvaestena, kurnatutena, lodeva, distsiplineerimatu eluga.

Väikesi rahvaid vaevab alati suur hädaoht — nende majandusliku ja kultuuri kiire tempo arengu seisajaäk. Kui iseseisvuse ratas on pandud käima, peab ta kiiresti käima, aeglaselt veeremine lööb ratta noobastest välja. Seetõttu on möödapääsmatu vajadus olla alati tegev, alati püüda edasi, ennast kosutada uute jõuallikatega.

„Mida väiksem on rahvas,“ ütleb Tõrsz, „seda suuremat andekust ja edasipüüdmist peab ta näitama. Koht ja aeg, kus meie jääme seisma, on meie rahva saatuslikud päevad ja kalmuküngas.“

Selleks, et rahvast kutsuda võimsale ülesehitamisele, jätkata ehitamistööd ja pärandada tulevikule, tuleb kasvatada raudseid, kõikumatu ja ausaid kodanikke. Liigne hellitus, inertne olek, vale enesearemastamine ja enese petmine, argus, äraandmine peab pektama välja nende ridadest.

Nende ülesannetega kutsuti ellu „Sokoli“ võimlemisorganisatsioon.

Sõjaväe tüüpi organisatsioon oma välise ja sise-mise distsipliiniga on kõige kohasem ses suhtes.

Seepärast „Sokoli“ oli sarnane sõjaväe süsteemile. Embleemiks võeti valge kotka (čehhi keeles „sokol“) kujud, kui piiramatu vabaduse, aadluse ja jõu sümbol.

Oma algpäevilt tänaseni „Sokoli“ organisatsioonis valvatakse valjult, et vanemate, vilunud liikmete autoriteet on kohasel kõrgusel ja et instruktorite käsud täidetakse sõnalausumata.

Alati viiakse läbi „vendluse“ põhimõtted ja andumine „tervikule“. Viimase tõttu võidud, mis saadud igasugustel sportlikel ja muil võistlustel, kuuluvad kogu organisatsioonile, aga mitte üksikuile liikmeile. Iga aastaga „Sokoli“ tegevus tugevnes ja muutus laialdasemaks. Noored ja vanad astusid „Sokoli“ ridadesse. Tagajärjed olid näha varsti.

Füüsiliselt ja moraalselt korralikud noormehed ja naised kandsid rahvasse tervise idusid.

Saksluse vaim leidis endale tõsise ja tugeva vaenlase. Rahvas hakkas tõstma pead. Võõra kultuuri pumpamine pidi kindla tõkke ees andma alla. Hakati rohkem uskuma oma jõudusesse, see oli kevadine vihm iseseisvuse ja vabaduse puu juurtele...

Kirjeldan lühidalt „Sokoli“ sisemist ehitust ja ta liikmeid.

Majanduslikust küljest „Sokol“ on rajatud omaabi alusele, kulude katmiseks on määratud liikmemaks, mis pole üldiselt suur. Poliitiliselt on ta rippumatu — „Sokoli“ ei kuulu ühelegi erakonnale. Tõrsz ütles, „paralleelprussid ei või olla monarhistlikud ega vabariiklikud...“

Liikmed. Organisatsioon on puhtrahvuslik, seepärast võetakse ka liikmeiks ainult slaavi rahvusest kodanikke, mitte alla 18 a. vanuseid, mõlemast soost. Ei võeta vastu isikuid, kes erakonna huve peavad pühama isamaa huvidest, näiteks mõnede tööliste organisatsioonide liikmeid internatsionaalsete kavatsustega.

Peale selle sisseastuja peab olema vooluslik ja üldse oma ülalpidamiseks korralik.

Sisseastuja kirjutab alla töotusele, kuus kuud on ta proovi peal ja pärast seda antakse talle välja tunnistus, kuhu märgitakse osavõtmised harjutustest ja õpetlikest loenguist.

Naissoost liikmed on täisõiguslikud.

Lastel 8—14 a. ja noortel 14—18 a. on organisatsiooni juures eriosakond.

Liikmete kohustused.

Kõik liikmed on kohustatud võtma osa võimlemis- ja harjutustest ja õpetlikest loenguist.

Need liikmed, kelle vanus ulatub kuni 26 a., võtavad osa kõigist harjutustest, mis nähtud ette määrustikus.

Liikmed 26—35 a. ilmuvad harjutustele ajajärgus aprillist septembri lõpuni kaks korda kuus. Vanemad liikmed, 35—42 a., teevad läbi kõik sõjaväelise iseloomuga harjutused.

Liikmed peavad omavahel käima ümber vennalikult, rääkima „sina“ ja tervitama sõnaga „Na zdar“ („Tervist“).

Liikmete õigused.

Kõiki liikmeid võib valida organisatsiooni juhatusse, neil on õigus kanda „Sokoli“ märki ja vormi.

Vorm koosneb punasest pealmisest särgist, hallikaspruunist kuest üle öla käivate trippide või vestiga, sama värvi pükstest, säärsaabastest, mustast vööst pandlaga, mustast mantlist, musta värvi ümmargusest sirmita mütsist sule ja punase põhjaga.

Peale selle paraadvormi on olemas ka õppuste ülikond, mis on väga kerge ja lihtne.

„Sokoli“ tegevus on tsentraliseeritud. Väikesed kohalikud rakukesed on koondatud niimetatud „ednota“de ümber.

„Ednota“ juhivad komitee ja üldine koosolek. Komitee valitakse üldise koosoleku poolt ühe aasta peale. „Ednota“ ülem juht on vanem.

Komitee võtab vastu uusi liikmeid, juhivad majanduslikke asju. Komiteele määratakse abiks komisjonid, nagu organiseerimise, ehituse, invaliidide jne.

„Ednota“d omakorda koonduvad n. n. „szupa“desse (10—140 „ednota“t ühes „szupa“s). „Szupa“d on ühendatud „Čehhoslovakkia sokolite keskühingusse“. Selle ülemjuhatus on presiidium, mis koosneb 20 liikmest ja valitakse 2 aasta peale. Presiidiumile kuulub täidesaatev võim.

„Sokoli“ organisatsioon omab hästi arenenud propageerimisaparaadi.

Kihutustöö „Sokoli“ ideede levitamiseks on mitmesugune. Ta koosneb:

1. Avalikest harjutustest
2. ekskursioonest
3. kirjandusest.

Ekskursioonid kannavad sõjaväe manöövrite ilmet. „Sokoli“ kirjandus on arvurikas. Üldse antakse välja üle 80 ajakirja. Peale selle veel palju raamatuid, brošüüre, instruksioone.

„Sokoli“ paneb palju rõhku sõjaväelistele harjutustele. Kõik liikmed, oma vanaduseie vaatamata, on kohustatud tegema läbi kõik sõjaväelise iseloomuga harjutused.

Muidugi Austria valitsuse ajal see polnud lubatud, kuid „Sokoli“ juhid leidsid ikka võimalusi selles suhtes pidada harjutusi.

Püssi ja ranitsa asemel asetati selga puukaigas ja lihtne kott kividega. Nooremad õppisid orienteerumist, valve- ja luureosavust. Nüüdsel ajal on see muidugi lubatud ja kõik liikmed kuni 42 a. harjutavad endid laskmises ja teevad rünnakuid 20—40 km kaugusele keskmise kiirusega 4 km tunnis. Maailmasõja ajal Austria valitsus keelas ära „Sokoli“ tegevuse ja ajas „ednota“d laiali. Kuid oli juba hilja...

Kümned tuhanded čehhid suutsid end läkitada üle piiri ja võitlesid oma leegionides liitriikide pool.

Need olid enamasti kõik „Sokoli“ kasvandikud.

Tänavu „sokolite“ pere kasvas juba 1.000.000. Perioodiliselt iga 6 aasta tagant peetakse ülemaalist „sokoli-päevi“. Neid päevi hüütakse sokolite „kokkulennuks“. Mitmest ilmakaarest tulevad čehhid oma kodumaale külla. Ka Ameerikast saadetakse aumeeskond ameerika čehhide poolt „sokoli-päevale“.

Esimene „kokkulend“ oli 1882. a. ainult 1572 osavõtjaga. Hiigla demonstratsiooniks muutus viimane, VIII, kokkulend 1926. a. Prahas, kuhu tuli kokku üle 100.000 sokoli. Sirged värvirikkad read mehi ja naisi sammusid mööda vana tuhandeaastase linna tänavaid staadionile, kus peeti mitmesuguseid harjutusi ja mängu*).

Selle päeva kangelasteks said noored sokolid-lapsed. Sadas laginal vihma, kuid noored külmavereliselt tegid staadionil võimlemisharjutusi.

Mulle jutustasid minu sõbrad „sokolid“ sellest, kuidas kommunistid kavatsesid rikkuda nende püha.

*) Prahas täies vormis sammusid paraadmarsis 50.000 meessokolit 12.000 naist, 800 ratsasokolit, 640 lipukandjat, 58 puhkpilliorkestrit.

Harjutasid staadionil: 13.785 meessokolit, 14.080 naisokolit ja 26.656 noort mõlemast soost.

See kavatsus läks nurja. „Sokoli“ juhatus teatas kommunistide pealikuile, et kui nad midagi oma poolt võtavad ette püha vastu, siis „sokolid“ teavad, mis nad teevad...

Ja kõik oli vagune... Muidugi kommunistide poolt. Vaimustatud rahvas tervitas oma uhkeid tugevaid „Sokoli“ mehi.

„Sokoli“ organisatsioon laskis oma perest välja palju tänapäeva suuremaid riigimehi, näit. president T. Masarik, Kramarsz, sõjaminister Udrszal ja paljud teised. On näha ja tunda siin seda suurt osa, mis mängis „Sokol“ čehhide iseseisvuses, nende kultuuri ja keele säilitamises.

„Sokol“ andis isamaale tugevaid, raudseid, vaimult ja kehalt distsiplineeritud mehi, kes suutsid tarvilisel silmapilgul kaitsta oma kodumaad.

Nad mäletasid oma juhi Tõrszi sõnu, kes ütles: „Energia ja vastupidavus, voores ja distsipliin, armastus kodumaa vastu, armastus vabaduse järele...“

Eesti rahva ajalugu sarnaneb čehhi rahva ajalool. Ka meie saime hästi tunda sakslaste vaimu mõju.

Meie kaitseliit peab panema võimlemisele rõhku ja kõiksugustele kehalistele harjutustele. Kes teab, mis ootab meid tulevikus...

Kui meil on tugev ja karske noorus, kui kaitseliit kasvatab elurõõmsaid ja ausaid eluvõitlejaid, siis võib julgesti öelda, et tulevik on meie käes.

Kaitseliidupäevad peavad saama meie rahva iseteadvuse ja vabaduse pühadeks.

Peame alati meeles neid sõnu, mis ütles Tõrsz oma rahvale:

„Mida väiksem on rahvas, seda suuremat andekust ja edasipüüdmist peab ta näitama. Kus jääme seisma, seal ootab surm...“

Horni Krč, Praha.

W. Peil.

Eestlased Ameerikas: grupp suguvendi väljasõidul Haedkesbury jõe kaldal.

T. B.

I.

Mart Kalju teeb kevadist kündi. Rõskevõitu põllupind lõheneb saha ees, muid langeb laia lindina üle hõbehalja metalli.

Kaks tugevat hobust veavad saha. Veavad uutes rakmetes ja piitsahirmuta, sest Mart oskab juba oma tööloomade eest hoolitseda. Jõudu ja tööhoogu on nii kündjal kui ka kahel kõrvil, pole muud kui — vagu tekib vao kõrvale.

Vasemal on maantee, mis kaob halli kangana lepikute vahele, paremalt paistab Mardi uus maja nagu ilus maal keset seemendamist ootavat põldu, helge kevadtaeva all.

Maanteele ilmub üksik rändur. Astub raskel sammul, komps kaenlas ja reisikepp käes. Kalju Mardi põllu kohale jõudnud, seisatab rändur ja jälgib künnitööd. Äkki lööb reisimehe nägu muhelema. Ta hüppab üle maantee kraavi ja hõikab: „Eh-hei, sa sitikas, see oled ju sina, Mart!“

Mart peatab hobused, uudistab hetkeks tulijat, küsitleb rõomustades: „Kas sina oled tõesti vana vennas Villu? No saab sind meest ka mõne aja takka näha!“

Nüüd järgnes tervitus, mis harilikkude mõistete järele kujunes pisut kummaliseks. Villu virutas rusikaga Martile paar muhkliit ribide vahele, Mart jälle kahmas Villul turjast kinni. Hakkasid üksteist muljuma ja tuuseldama, kuni kukkusid mõlemad hingeldades kraavi kaldale. Villu sai esimesena sõnule:

„Mühistad künda nagu mõni mõisnik. Oma maa või kuidas?“

„Oma maa jah, vana vennas. Aga kust pagan sina siis nüüd välja kukkusid? Ei tunnud sind esialgu äragi, see sakiline arm su näos on su esiplaani sootu teiseks muutnud.“

Villu vaatas kaugusse.

„Oh, mis minust rääkida. Rändan niisama. Ega mul pole kuski pikemat püsi ega peatust. Elu kipub kujunema ühekülgseks ja igavaks: pole enam lahinguid ega lööminguid. Kas mäletad, Mart, kuidas me maalilmasõjas löime?“

„Küll mäletan.“

„Ja kuidas me Viru väerinnal punaseid puistasime?“

„Ega see nii pea unune.“

„Pärast läksime landesvehri vastu ja seal me läksimegi lahku. Sellest on nüüd juba hulk aastaid möödunud.“

„Hulk aastaid jah. Need ajad kaovad ruttu. Aga räägi nüüd, Villu, kuhu sa tookord kadusid? Meie polgu poistel oli vaheerahu ajal ilus olemine, ootasin sind hilja õhtuni asjata. Sa kadusid nagu tina tuhka. Nüüd vaatan, kes pagan siin maanteel kooberdab — sina... Oled ikka mul väänkael küll. Ja vahepeal mitte üht kirja. Kas nii toimivad võitlusvennad, kes aastaid elanud lahingu müriinas, kes jaganud vennalikult leivapalukest ja maganud ühe sineli all?“

„Mis siin suurt jutustada,“ algas Villu, „sõjaajal juhtub mõndki. Sel õhtul, kui lubasin tulla sinu poole, hulkusin Valga linna madalate majade vahel. Oli ilus ja vaikne õhtutund. Istusin puisteel olevale pingile ja vaatasin, kuidas inimesed elasid ja liikusid. Sa tead ju, et päris kena on, kui sõjapäevil pääsed kaevikust teiste inimeste hulka. Nii ka mina. Istun ja suitsetan paberossi. Äkki kuulen muusikamängu. Tuttav sõdur ütles, et partisaanide orkester korraldanud „Säde“ seltsimajas tantsuõhtu. Läksime vaatama. Ega ole laita, kui vahel harva saab tantsu lüüa. Pärast pidin tulema sinu poole.“

Pidu oli suur ja kärarikas. Ja kas tead, mis juhtus: ma kohtusin seal inimesega, keda praegu veel kannan südames. Ja-jah, ära naera, söber, lase ma jutustan lõpuhi!

Vaevalt olime astunud saali, kui meile lendasid vastu nägusad neid. Pidi olema daamide valss või midagi sellesarnast. Juba olingi tantsupõrandal, noor neiu käte vahel. Ta oli nii õrn ja armas valges kleidis, kollased lokid ja silmad... neid ei oskagi ma kirjeldada.

Sa tead, vana sõber ja sõjaseltsimees, ma pole mõni hellitatud hing ja võitluses olin alati esimeste hulgas. Mu süda on sõjakoledest muutunud kõvaks kui kivi, aga see pisike kollalokiline võitis mu kohe esimese minutiga.

Meie ei saanud tantsida ja vestelda kaua. Ilmus keegi ohvitser ja teatas:

„Vaherahu on lõppenud. Landesvehr hakkas Võnnu sihis peale tungima. Läti polk ei pidanud vastu. Meie 3. polk on hädaohus. Vahvad partisaanid, Kuperjanovi kaaslased, kodumaa kutsub teid võitlusele!“

Kohe katkes tants ja tantsumuusika. Orkester mängis marssi ja partisaanid sammusid pöranda mürtsudes välja, lilled rinnas, millega ehtisid neid pidudaamid.

Arusaadav, et nüüd ka mul oli varsti oodata liinileminekut. Saatsin oma neuu koju. Ta elas väikeses rohelises majas, mitte kaugel raudteejaamast. Maja ees on lilleaed. Mul on ränk temast lahkuda, ehkki meie tutvus oli nii lühiajaline.

Ta saatis mind pulgelise aiavärvani.

„Kuidas on teie nimi?“ küsisin.

Ta naeratas ja vastas: „Seda kuulete, kui tulete tagasi võitlusest.“

„Aga kui ma ei tulegi tagasi?“

„Tulete kindlasti,“ ütles ta tõsiseks saades. „Ei tohi anduda tumedaile ennustustele. Kas nägite, millise hooga kuperjanovlased marssisid vaenuväljale? Vaprate päralt on elu ja võit. Teie kuulute samuti nende hulka, kes ei kardata tuld ega vett. Kas pole nii? Vaadake, ma kinnitan teile rinda tänase õhtu mälestuseks punase nelgi ja palun, et see teid kaitseks kuulide eest.“

Lille kinnitades lähenes ta mulle seevõrra, et tuulehiling tõi ta lokid mu näole. Kas suutsin ma lahkuda teda suudlemata?

Meie soomusrong oli juba sõiduvalmis, kui jõudsin raudteejaama. Mehed puhanud, prisked ja kõigil kange võitlusihing, et pole aga muud kui jõuaks vaenlasele vatti andma.

Ma olin mõtetega ikka veel selle valges kleidis naisolendi juures, kes jäi aiavärvana juure rohelise maja ees. Kas näen teda veel? Kes ta on? Kui ma ometi pool tundigi oleksin saanud rohkem ta läheduses viibida...

Mu viha süttis vaenlase vastu. Ah nemad rikuvad vaherahu lepingut... Nemad tungivad peale... No eks vaatame, vaatame...

Teel kuuleme, et sakslased Lindenhofis, Skangalis. Nad on abivägesid ja kahureid saanud juure loodavad meid võita. Kas sa kuuled, sõber, parunid lootsid meid võita... Meid, eestlasi, kel relv käes...

Soomusrong vurab edasi, me laseme laulu. Ümbruses on juba kuulda kahurite kõminat, paar aeroplani pörisevad pilvede all nagu parmid.

Äkki, dessandiks valmis olla! Ma pidin esialgse korralduse järgi jääma rongile. Ma ei taha. Lastagu mind minna neile saadana sulastele käsitsi kaela peale. Lubatigi minna dessandiga.

Ruttame nagu pulma, püssid kõvasti pihus. Teel ühineme kalevlastega. Need on päevitanud poisid ja tugevad nagu teras. Tervitame vastastikuste rõõmuhoisetelega.

Luurajad toovad teate vaenlase lähenemisest. Jumal tänatud, saab viimaks ometi saksikuile teha säre! rõõmustavad mehed. Tulevadki. Aga mis see tähendab: läheneb nende ohvitser valge lipuga. Kas juba läbirääkimised? Meie meeste hulgast saadetakse üks mees küsima, mis parunipoistel asjaks.

Võid sa arvata, Mart, mis see meheklõpats ütles? Ta nõudis — me alistugu... Oi sa kuripitsel, see oli vast nali! Meie, eestlased, kõigil kaks kätt kõrval ja vintpüss laskevalmis, pidime neile alistuma... Kupatasime neile vastuse kuulidega vastu kolu. Käsitsi oleksime kägistanud, aga metsa sibasid sunnikud.

Millest peaksin veel jutustama. Kas võitlustest

Skangoli mõisa juures kuulsid? No seal sai sauna. Mõis käis käest kätte. Landesvehril oli kümme korda rohkem kahureid kui meil. Lõid meid mõisast välja. Meie aga ei jäta. Koondame ridu ja uuesti tormijooksule. Sai laialt löödud. Mõisa võtsime tagasi ikkagi. Oi seda kisa ja kära! Iga üks tuli võita tormiga, igas kambriks kees kibe võitlus. See ussisugu oli pugenud keldrisse, koridoridesse ja isegi kaminasse. Lõhkusime uksi kirvestega, ronisime akendeni üksteise õlult.

Kui ma parajasti ühe parunikesse purunenud peegli raamide vahele pildiks lõõn, leiain, et mul punane nelk rinnast kadunud. Mis tühja sellest võitluse kärinas, mõtled ehk sina, minule tundus aga lille kaotus nii raskena, et alul ei teadnud, kust seda kõigepealt hakata otsima. Kui ühes majas areneb vihane võitlus, siis osutub üldse raskeks leida punast nelki: punast värvi on siis kõikjal külluses... Ma pidin aga leidma oma lillekese.

Läksin tagasi eesruumidesse, kus mõisahoonesse tungimisel oli lööming kõige ägedam, siin nägingi laipade vahel oma nelgi. Kummardusin ja see päästis mu elu, sest kuski kapi vahel oli peidus landesvehrlane, kes laskis mu peale revolvrast. Kuul plaksatas seinale ja oleks tingimata purustanud mu pea, kui ma parajal ajal poleks kummardunud lille järele.

Edasi arenes võitlus mõisa ühehoonetes. Kuski kitsas vahekojas mulle siis kas täägiga või mõögaga hoop anti. Ma ei salga, vennas, see oli vast pörakas! Ei ma teadnud enam midagi, silmade ees kõik must kui öö. See hoop mul poole pead ja näo ära rikkuski.

Tervenedes oli mu esimene käik rohelisse majja, aga mu neiu polnud enam seal.

„Ja sa pole oma südamevallutajat iialgi enam näinud?“ küsis Mart jutu lõppedes. Villu naeratas hajameelselt ja eitas. Siis rääkis Mart, et tema on samuti alles poissmees, ehkki perenaist oleks hädasti majja vaja.

Kuna oli saabunud lõuna-aeg, siis rakendas Mart hobused lahti ja ütles Villule: „Nüüd tule mu mõisat vaatama. Ega ma sind niipea minema lase. Kui tahad, jää kas või kogu suveks siia.“

„Modern kunsí“ (puulõige).
Kabareetantsija (vasakul) ja kabareelaulja (paremal).

Kodust majapidamist juhtis Mardi ema, virk ja lahke eideke.

„Vaata, emake, siin on mu sõber ja võitlusvend Villu, kellest sulle nii palju olen kõnelnud, „tutvustas Mart külalist emale.

„Ema rõõmistas. „Jah, ega meie Marti poleks vist elavate hulgas olnudki, kui teie mitmel puhul poleks teda päästnud sõjamõllus surma suust,“ ütles ta. „Olge aga tervitatud meie majas.“

Majas oli köök ja kolm tuba. Õues ait ja loomalaudad, kivist ehitatud, sindlikatus peal. „Kõik olen teinud oma käega ja oma tahtmise järele,“ seletas Mart. „See on maksnud palju tööd ja vaeva, vana vennas, aga kes tunneb tüdimust, kui oma kodu loomine käsil? Kas ma kaevu tegemisega vähe tööd sain teha. Hakkasin kaevama, auk juba paar silda sügav, äkki suur kivimürak ees. Ajasin umbseks ja teisest kohast kaevama, vaata seal aia ääres. Sinna aga ei saanud vett. Kuiv nagu keris. Ei aidanud muud kui küsisin naabrilõ nõu. See õpetas, et kaevutegemisel tuleb pidada silmas maapinda ja seda, mis rohi või taimed seal kasvavad. Viis mu sinna, kus praegu asub kaev, ja ütles, et kaevaku ma siit. See on teiste kaevudega ühe soone peal. Hakkasin tööle ja vett tuli mis vullal.“

Edasi näitas asunik oma sõbrale põllutöomasinaid, kariloomi ja uut raudassidega vankrit. „Sellega viin oma tulevase perenaise kiriku juure,“ naeris Mart ja lisas: „Mul on ikka kodukanake juba vaadatud. Pühapäeval lähme linna rahvapildule, siis näitan sulle.“

Naersid mõlemad, kui Villu lubas sõbra pulmades esineda peiupoisina ja kohe pulmapäigade hulgast ka endale näpata naisukese, sest kaua sa ikka vanapoisina maailmas rändad.

Pärast õhtusööki tehti Villule voodi tagakambri. Vanapoisil ei tulnud aga und. Avas akna ja vaatas noori õunapuid, mis istutatud plaanikindlalt hästi haritud maale. See Mart mõistab juba oma kodu korraldada ja ehtida.

Endisel mõisaväljal tihenes öine udu. Siin-seal kerksid asundustalud hallis hämaruses. Kuski mängiti viulit.

Villu katsus vaadata aknast sinna, kus teadis asuvat mõisa. Ta pilk aga ei küündinud härrastemajani. Seal kohal mustendas udulinnikus vaid vana pargimets, nagu tume muinasaja mälestus.

Kuidas kõik oli muutunud. Siin laiadel väljadel veeti sadasid künnivagusid mõisahärra kasuks. Opmann hõiskas, kubjas kirus. Sund ja vägivald valitses kõikjal. Nüüd astub adra taga maa pärisomanik. Kari kasvab, vilj võrsub; oma ait ja oma maja.

Mart on õnnelik. Ses pole kahtlust. Ta on saanud väärilise tasu võitlusvaevade ja vapruste eest. Villu mäletab, kuidas sõber juba maailmasõjas nii sageli rääkis oma maast ja majast. Ta on nüüd jõudnud oma unistuste linna. Võtab naise ja elab ilusas kodus. Ka Villu oleks saanud maad sõjaliste teenete eest. Ta ei tahtnud. Villu on eluaeg kõndinud linnakividel. Talle meeldib rohkem seal, kus elu kihab ja keeb. Sõjaaastad tõid hinge uusi muljeid ja mõjutusi. Aastate kestes tuli olla kaevikus, sai elatud läbi lahinguid, mis vapustasid kogu maailma.

Villu tunnustas küll sõja raskusi ja selle õnnetuse kohutavuse suurust, mis sõda rahvastele tõi, ta teadis aga ka, et selline hiiglamaru ei möödu muudatusteta rahvaste elus. Sõda sööb vana seenetuse ja saasta. Veres tärkab uus elu.

Kas viibiks tema, Villu, praegu Eesti vabariigi asundustalus, kui poleks olnud sõda? Ta sõber Mart magaks praegu kuski moonamajas, kui kodumaa võimaluse poleks viinud teda võitlusele oma isade sünnipaiga kaitseks ja vabastamiseks.

Villul pole kindlat kodu, ta ei ole seepärast õnnetu. Kõik see ilus maa, laiad luhad ja rohelised rannikud on ta kodu. Villu käis sõjaajal läbi palju linnu ja

maid, ta on need unustanud. Kui näeb aga mõne aja tagant Tallinna torne, siis võtab vana sõjakuuri mütsi peast ja pühib rõõmupisara.

Asunduses jääb ikka vaiksemaks. Koerad ei haugu, viulimäng vaibub ja viimased helid kaovad värisedes uttu.

Nüüd heidab Villugi puhkama.

II.

Kui Mart enda pühapäevselt rõivastas, ei tahtnud Villu teda alul tundagi. Korralik ülikond, linnamoodi saapad ja laitmata puhas krae ümber päevitanud kaela. Jah, see asunik või uus põllumees oli juba välimuselt midagi muud kui põline talutaat oma rasvatud säär-saabastes. Seal ta istub laua ääres, laual põllumajanduslikud ajakirjad, riivil raamatud. Ta seletab Villule oma saavutusist piimaasjanduse, sigadekasvatuse ja seemnevilja sordiparanduse alal. Mart on masinatarvitajate ühingu esimees ja kuulub mitmesse teise organisatsiooni, kus töötatakse uuspõllumeeste huvides.

Linn ei ole kaugel. Mõlemad mehed lähevad jala ja Mart näitab sõjasõbrale oma ja teiste asunikku põllupiire. Mõisa härrastemaja ees kihab lastepere. Siin on suvekoloonia, kus pisike pere pärast koolitööd naudib päikest ja kosub.

Jõeke loogeldub heinamaale ja paistab sakilise kard-paelana rohelisel sammetil. Väikelinnas muutub pühapäeviti elu alati tunduvalt kirevamaks kui äripäevil. Rahvast saabub küladest ja asundustest küll kiriku, küll kõrtsi ja seltsimajadesse. Raudteerong toob pealinnasigi, kes tulevad kaema, kuidas siin pisilinnas ka elatakse-ollakse.

Seltsimaja aeda kogunesid juba muusikandid. Varsti mürtsuski orkester ja laululinnud tõusid puude ladvest hirmunult õhku. Mis see linnuke veel oma noka-kesega piiksatab, kui all puhuvad prisked poisid pasunat nii, et põsed pakatavad.

Mart ja Villu istusid pingile ja jälgisid pidu algust. Pidulisi saabus vahetpidamata. Noorraahvas sigis ja sumas omakeskis, vanemad otsisid isteplatse näitelava ees.

„Vaata, Villu, seal ongi juba minu Maia!“ hüüatas äkki Mart ja osutas lähenevale neile. „Ma tutvustan sind kohe temale.“

Seda öelnud, ruttas Mart oma tulevasele vastu, Villu jäi aga jahmatatult vahtima, imeline võib kehas.

Ta tundis sõbra pruudis neiu, kes... Jah, siin pole kahtlust. Neiu juus on küll tumenenud, aga kogu ta naeratus ja liigutus on samad, mida Villu mäletab nii selgesti, mis Villut võlusid võitluspäevil.

Mis nüüd teha? Neiu on Mardi pruut. Kas praegune kohtumine ei too ebasoovitavaid tagajärgi noorte inimeste ellu? Mis ütleks Mart, kui teaks, et tema Maia oligi sama neiu, keda Villu ütles oma südames kandvat veel praegu?

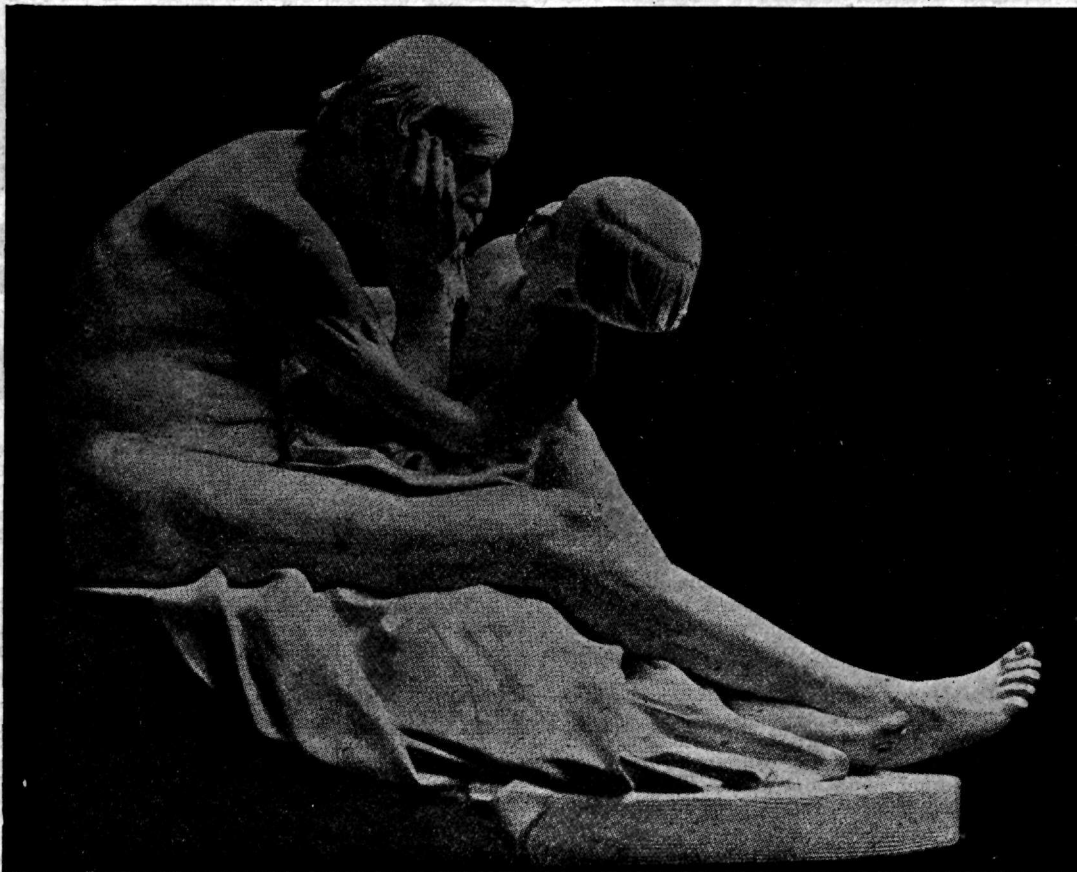
Villul polnud aega enam neid küsimusi harutada. Ainsaks lootuseks jäi see, et Maia ehk ei tunne enam teda. Hulk aega on ju möödunud, Villu oli siis sõduri riides ja ta näol puudus arm.

„Tule, Maia, ma tutvustan sind oma parima sõbraga,“ ütles Mart neiu Villu ette tuues. Nad kätlesid ja Villu kogeles midagi, millest ta isegi aru ei saanud. Ta ei kannatanud neiu pilku, mis uurivalt kiindus ta silmadesse. Ta vaatas kõrvale ja sattus sõbra imetlevate silmade alla.

„Noh, vana vennas, ära siis nii kohmetanud nagu tee,“ naljatas Mart. „Me oleme sõbrad kõik kolm ja saame hästi läbi, eks ole, Maia?“

„Miks ei peaks inimesed üksteisega sobima, pealegi pidupäeval?“ ütles Maia ja lisas: „Härra Vahule ei meeldi vist meie väikelinna elu. Olete harjunud suurlinnaga, kus kõik see elu ja olemine areneb suurejoonelisemalt?“

Mart segas vahele, et kuidas Maia teab, et Villu pärit just suurlinnast.

Mõtteeadus ja tarkus. Ungari skulptor Stefan Szantgyorgy kuju järele.

Neiu punastas kergelt.

„Ma niisama arvasin,“ sõnas ta.

„Ja see arvamine osutus õigeks,“ kinnitas Villu.

„Kõige rohkem olen tõesti elanud oma kodulinna, mis suurem sellest, see ei tähenda aga, et mulle siin ei meeldiks. Kõik kohad kodumaal, olgu need linnad, külad või alevid, on mul võrdselt kallid. Seepärast sa gelin rändangi ringi.“

Kui Mart läks etenduseks pääsetähti ostma, pöördus Maia küsitelles Villule.

„Mul tundub, et olen teid kuski juba enne näinud, härra Vaht?“

Villu tegi nii rahulise näo kui vähegi võis.

„Ei või olla, neiu Maia, siis peaksin ju ka mina teid mäletama.“

„Kas te polnud landesvehri sõja ajal Valgas?“ jatkas Maia juurdlust. „Ma tundsin tol ajal seal meest, kes teenis soomusrongil?“

„Valgast sai läbi sõidetud küll, aga ma pole seal iialgi teinud tutvusi daamidega,“ valetas Villu.

Neiu jäi uskuma. „See oli siis küll teile sarnane isik,“ ütles ta ja viis jutu teistele aladele. Villul langes rinnalt nagu kivi, ehkki ta selle kivi raskust tundis praegugi.

Pärast pikki ootusaastaid ja otsinguid leidis ta nüüd oma südamele nii lähedal seisva neiu, see oli aga ta võitlusvenna pruut. Kuidas Mardi silmad löövad särama, kui ta nimetab vaid Maia nime. Kuidas ta rõõmustas ennist, kui nägi neitut. Jah, Mart on armunud kõrvuni ja ootab oma majja perenaist. Villul ei kõlba nüüd ütelda, et vaata, söber, Maia ongi seesama neid, kellest sulle rääkisid. Ta on mu südamele armas ja mul olid suhted temaga enne sind.

Muidugi jääks Maia otsustada, kumma ta valib, aga sõjaseltsiliste sõpruse kestvus jääks ikkagi küsitavaks. Teisest küljest pole jälle see tõsine sõprus, kui ühel sõbral on teise ees saladusi. Villu ei suudu neid küsimusi nii järsku lahendada. Mart tuleb tagasi ja vestlus areneb juba nüüd kolme vahel.

Nad vaatavad näitemängu. Pärast algab tants. Villu jälgib hoolega oma sõbra ja selle pruudi tantsu. Jah, nad on õnnelikud. Sama õnnelikud kui Villu kord selle neiuga „Säde“ saalis ja pärast rohelises majas.

Tantsu vaheajal teatab Villu: „Ma kohtasin praegu inimest, kes tõi mulle sõnume teenistuskoha asjus. Pean kahjuks kohe sõitma pealinna.“

„Juba nii ruttu? Kas asi tõesti on seevõrra tähtis?“ küsis Mart. Ta lisas veel nalja toonil: „Ise lubasid ikka minu pulmas tantsida, nüüd juba lähed?“

Villu ei lasknud end enam peatada. Ta soovis võitlusvennale ja ta pruudile parimat õnne elus ja ruttas jaama. Teel sinna kuulis ta sõdurite laulu. Seda laulu tunneb Villu. Need on soomusronglased, kes mõnutsevad rohelisel murul. Roobastel lasuvad aga hallid rongid, liiguvad kindlused. Need roomavad sõjapäevil vaenlase ridade vahele nagu soomuslohed, pursates tuld suust, silmist ja külgedestki.

Villu meeoleu tõuseb. Üks mälestuspilt teise järele esineb võitluspäevilt, olevik kipub nagu kaduma.

Vagunis istudes võttis Villu taskuraamatu vahelt ahtakeseks kuivanud nelgilehe ja viskas aknast välja. See ese liigles õhus nagu pruun liblik, kuni kadus õhtu hämarusse.

Rong hakkas liikuma ja Villu asus jälgima kodumaa metsi, viljapõlde ja heinamaid, mis kirendasid kevadilillede ehtes.

ÕNNERAHAD MUINASLUGUDES

Kreutzwaldi „Eesti ennemuistsetest juttudest“ on tuttav „Õnne rublatükk“. Isa noorem poeg Peeter saab kodust lahkudes õnnerubla, millest öeldakse, et niikaua kui see raha on taskus, ei saa hädad ja viletsused rahaomanikku puudutada. Õnnerubla avaldab tööpoolest suuremat jõudu kui tast ette kuulutatud; millal omanik iganes selle rubla välja annab, tuleb raha alati iseenest taskusse tagasi. Õnnerubla omanik ostab maagilise rahaga endale kolm erilisteomadustega varustatud koera, kelle abil ta viimaks pääseb kuninga väimeheks.

Nii lühidalt jutu sisu, mis Kreutzwaldi poolt avaldatud kujul küll eestlaste suus ei esine, kuid sellegi pärast eestilaadiliseks jääb. Lugu on nimelt nii, et Kreutzwald on rahvasuust võtnud õnneraha motiivi, seda oma poolt täiendanud ja ta siis kolme koera looga kokku sulatamud. Tagasitulev raha esineb muulgi puhul Eesti kirjanduses, enam veel rahvasuus leiduvates juttudes. Sõjaajal matab keegi seesuguse tagasituleva raha maha; teine mees leiab niisuguse raha, mis talle alati rahakotti tuleb tagasi.

Seesugust iseenest maagiliselt tagasitulevat raha nimetatakse veel jooksurahaks, õnnerahaks, aga ka nõiarublaks. Sagedasti on tagasitulev raha Vene hõberubla; seepärast hüütakse sããrast raha õnnerublaks, mõnikord aga on ta 20- või 15-kopikaline hõberaha, mis puhul talle enam õnnerubla ehk nõiarubla nimeks ei sobi. Harukorral teatakse jutustada, et isegi vaskkopikas esineb õnnerahana. — Kui õnneraha mõnikord õnnerubla ehk nõiarubla nime kannab, ei või me selle nähte järele veel otsustada, nagu oleks seesuguste juttude motiiv venelastelt omandatud. Tõsi on, venelased tunnevad *неизмѣнный рубль* — vahetamatut rubla, mis vastaks meie tagasituleva rubla nimetusele, aga sama raha motiivi tuntakse kogu Euroopas. Et eestlased paar-sada aastat alati on venelastega kokku puutunud ja Vene rahaühikuna kopikas või rubla oli tuttav, sai tagasitulevgi raha aja jooksul enesele igapäevsest elust tuttava rubla resp. kopika nimetuse, enne Vene aega nimetati sããrast raha üldise nimega rahaks (õnne-, nõia-, tagasitulevaks rahaks). Kuigi kindlad tõendused puuduvad, oletan ometi, et tagasitulevat raha Eestis juba enne Vene aega on tuntud, oletan koguni suure julgusega, et õnneraha-teadetes leidub enam ühist läänega.

Tagasitulev raha on olnud igal ajal väga tagaotsitud ja ihaldatud, sest selle omandanud, võis omanik aja jooksul saada jõukaks, isegi rikkaks. Õige küll, suuremat vara kui rubla väärtuselist ei võidud selle rahaga omandada; tagasituleva kopika omanik võis korraga veel palju vähem omandada, aga ta võis oma raha päevas kas või sada korda välja anda, iga kord vara omandada, seda vara müüa ja niiviisi aegamööda saada jõukaks. Mõni tagasituleva raha omanik, kel oli ainult kopikas või kopikaid taskus, sai vaevalt jõukaks. Eestis ei tunta juhtumeid, et paberraha oleks

tagasi tulnud, küll aga tunnevad seda slaavilased. Väärtusliku paberrahaga on muidugi hõlpsam saada rikkaks.

Tekib küsimus: kuidas saadakse sããrane tagasitulev raha? Mõnikord leitakse seesugune raha näiteks kõrtsi laua alt või Kanaküla kõrtsi seinaprao vahelt või tee pealt.

Tagasituleva raha leiu õnne juhtub aga koguni harukorral; rahasoovijaid leidub seevastu palju rohkem. Need tunnevad raha hankimise abinõu. Tavali-sesti tehakse Eestis nii: võetakse must kass, määs-itakse nii nõõri sisse, et nõõrikord kassi katab, tehakse kolm sõlme peale, iga kord Issameiet paludes. Nelja-päeva õhtul kell 12 minnakse sããherduse kassiga rist-teele ja vilistatakse kolm korda. Kohe ilmub vanapagan küsimusega: „Mida müüa?“ Küsitav vastu: „Jänes.“ Vanapagan pärima: „Kui palju maksab?“ Kassi omanik peab vastama: „Rubla.“ Vanapagan pakub rohkem, aga rohkem ei tohi võtta. Viimaks annab vanapagan pahal meelel rubla kassi ostuhinnaks. Nii-pea kui raha saadud, mindagu ruttu koju ja süüdatagu tuli, — muidu viib vanapagan raha ära. Sedaviisi saa-dud rubla ongi tagasitulev rubla. Rõuges kästakse must kass panna kotti, kotisuule teha ette 9 sõlme ja siis minna ristteele. Sinna ilmuvale vanapaganale tu-leb kiita, et loom on ilus. Vanapagan ostab kassi. Vanapaganalt saadud raha tuleb alati tagasi. Sellest rahast keelatakse viimast kopikat ära anda, — muidu ei tule raha enam tagasi.

Eestis leidub veel teisendeid, mille järele õnneraha ei saada ristteelt, vaid kiriku juurest. Must kass pan-nakse kotti, koti peale tehakse 99 sõlme või 100 sõlme, käiakse 3 korda ümber kiriku ja pakutakse teda siis vanapaganale jänese, põrsa või koguni vasika pähe müüa. Virumaal tehakse tingimuseks, et risttee olgu kiriku ligidal; ristteele joostagu pärast müüma-akti, et vanapagan müüjat kätte ei saaks; Paistus nõutakse sel puhul kolmest teeharust üle jooksmist. Hanilas arva-takse, et seesugust õnneraha võib saada vanapaganalt jõuluõöl.

Veel tuntakse Eestis teisendeid, mille järele raha omanik ise võib raha moondata õnnerahaks. Õnne-rahaga soovija läheb neljapäeva õõsi kirikutorni, kastab nimetissõrmest kolm tilka verd kirikukella külge ja löõb rublatükiga või muu rahaga, mis tal juhtub kaas-saha olema, veretilkade kohta kella külge; siis saab see raha endale maagilise jõu: tuleb omaniku taskusse ikka tagasi.

Teisendi järele ei ole vaja minna õõsi kirikutorni, vaid rahale võib tagasitulemisvããe hankida pühapäeval juuluse ajal kirikus. Aga niisama kui tornis vajab raha kirikuski maagilise vããe saamiseks kolm tilka verd; seda tuleb pahema kããe nimetissõrmest raha peale tilgutada sel silmapilgul, mil kirikuõpetaja ütleb jut-luse viimase sõna.

Õnneraha hankimiseks ei nõuta mitte alati inimese oma verd. Vask-, hõbe- ja kuldraha võib moondata

õnnerahaks, kui teda võetakse kolme tapetud nahkhiire verega, igapähega kolm korda. Üheksakordse võidmise järele tekib rahale maagiline vägi. Nagu näha, pannakse paljudes teisedites õnneraha saamisel rõhku ikka vere peale, kuigi alati küsimusse ei tule inimese veri. Mõnikord jääb hämaraks, kelle verega tuleb raha võida, kas inimese või nahkhiire verega. Saaremaalt saadud teade kõneleb üldiselt verest. Igatahes näikse raha eest antud vere pärast vanapagan arvavat enesel õiguse olevat raha omaniku kord saada enesele, kuid et verd otsekohe vanapaganale ei ole antud ja vahel on raha koguni nahkhiire verega võitud, äpardub vanapaganal üritus.

Lutsi eestlased teadsid P. Voolainele kõnelda, et „formazonnaja *) raha“, mis on „aastakka pääle last“ (= üheks aastaks antud), tuleb alati rahakotti tagasi. Siiski ei too ta õnne. Ja et temast lahti saada, on tarvis minna tagurpidi nurmele ja visata „kurale“ poole selja taha.

Uuemast ajast põlvneb Eestis järgmine abinõu nõiaraha hankida. Pannakse saabas jalga ja rublatükk kura kontsa alla, minnakse ülestõusmispüha laupäeval päikese loojamise ajal Vene kirikusse ja jäädakse sinna päikese tõusuni. Kui papp ütleb: „Kristus on üles tõusnud!“ siis vastatakse (salaja muidugi): Ei ole! Papi iga ütluse peale korratakse samu sõnu. Sedaviisi saadakse raha, mis tuleb ikka tagasi. Selgesti ei ole nimetatud, aga tuleb oletada, et nõiarahaks moonud sama raha, mis kodu on pandud saapasse.

Venelased saavad oma tagasituleva raha niisama vanapaganalt, kuid sellele müüdüd hane eest. Hani kägistatakse, küpsetatakse ahjus ja minnakse siis kell 12 öösi ristteele, kus vanapagan pikema kauplemise järele hane rubla eest ära ostab. Kojurutatajale jookseb vanapagan järele, süüdistades müüjat, et see elusa hane asemel talle müünud surnud hane! Müüja ei tohi vaadata tagasi ega vastata, muidu kaob raha taskust ja müüja ise satub kaelani rabasse.

*) See sõna on tuletatud Prantsuse sõnast franc-maçon (= vabamüürlane).

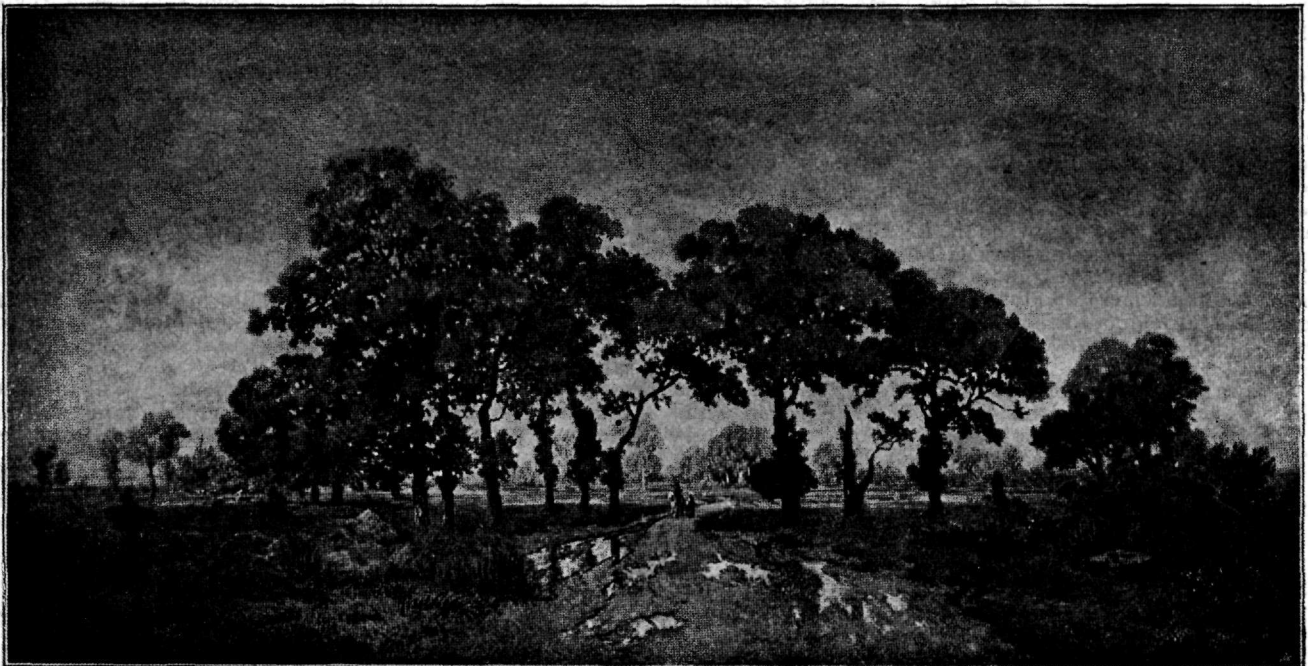
Nõiaraha saamisest jutustav Eesti ja Vene motiiv esineb Saksamaalgi. Õnneraha saada soovija paneb musta kassi kotti, mille ta 99 sõlmega seob kinni, käib kolm korda ümber kiriku ja hüüab ukse juure jõudes iga kord läbi võtmeaugu köstrit. Kolmandal korral ilmub vanapagan, kes end köstriks lasknud hüüda; talt küsitakse, kas ta tahab osta jänest. Kotis leiduv kass müüakse taalri eest vanapaganale jänese pähe. Müüja peab kohe tuhat-tulist ruttama koju, sest kui vanapagan sõlmed avab ja näeb, et talle jänese asemel on müüdüd kass, ruttab ta müüjale järele ja kägistab müüja. Sedaviisi vanapaganalt saadud raha ongi õnne- või nõiaraha. Kotti sõlmede suur arv Eesti omade kõrval ei tähenda palju, sest kassi ümber seotud nõõrid esinevad omaltki poolt nagu sõlmedena; teisel tehakse Eestis koguni 100 sõlme. Nagu Eesti muinasjutudes, muutub Saksamaalgi kirik vanapagan ajutiseks elukohaks, kuid erinedes Eesti omadest, ilmub vanapagan siin koguni köstrina. Poolakad väidavad, et vanapagan viibivat igal pühapäeval evangeeliumi lugemise ajal kirikus.

Saksa teisendi järele ei tohi kassil olla ühtki valget karva ja kott sõlmitagu kinni 100 sõlmega. Teise variandi järele tuleb kass ära keeta ja kassiga, seitse Mooset kaasas, jaanipööl kell 12 minna kiriku juure. Lüübekis kõneldakse, et nii vaja teha uue aasta öösi.

Veel saadakse õnneraha, kui jõuluöösi minnakse ristteele ja seal oodatakse. Pea kihutab mööda „met-siku jahi“ rong. Viimne jahimees annab ot'ajale õnneraha.

Sakslased arvavad veel, et õnneraha omavad peasjalaliselt juudid ja et Krakovist juudi linnajaost võib seda osta. Õnneraha hankimiseks tuleb end hästi ette valmistada: küüsi lastagu kasvada 7 aastat, ärgu pestagu ennast ega soetagu pead, ärgu käidagu kirikus. Alles siis ilmub keegi juut teatama, kust ja kuidas inkulus saadakse kätte.

Daanlased arvavad just sama viisi raha vanapaganalt kiriku juures saada võivat kui sakslased; ainult seda ei nimetata, kas niisugune raha tuleb tagasi. Tagasitulev raha saadakse, kui inimesenahast pükse

Théodore Rousseau. Peale vihma.

Margon. Ausammas langenuile.

kantakse, kirikus verivaeselt lesknaiselt epistli ja evangeeliumi lugemise vahel šilling varastatakse ja püksitaskusse pannakse. See šilling tuleb vargale alati tagasi. Inimesenahast pükste hankimiseks nülitakse surnul nahk seljast, puusa kohalt alates.

Igavesest juudist Ahasverusest teatakse, et ta see-suguse õnneraha omandanud.

Itaaliast saame õnneraha kohta teateid juba kesk-ajal. Seal arvati, et professor Pietro d'Albano (sünd. 1246, surn. 1312) teinud õnneraha. Ta mõisteti Padova tulesurma, pääsis aga eluga oma suurte teenete pärast teaduse alal.

Greeka kirjanik Suidas teab kõnelda juba 10 sa-jandil nõia Pases'e pooldest obolusest, mis omanikule tagasi tulnud.

Greeka teade ja teade araabiakeelses Egiptuse vanemas ajaloos kuuluvad kõige vanemate sõnumite hulka, mis pajatavad tagasitulevast rahast. Selles aja-loos kõneldakse Egiptuse kuningas Hugib'ist, kes omandanud dirhemi (raha), mis ostmisel ja kaalumisel alati omaniku kasu taga nõudnud. Dirhem tulnud, ku ta mingisuguse ostu eest välja antud, omanikule ikka tagasi, kui omanik järgmised sõnad öelnud: „Oh, dirhem, mäleta vana lepingut, mille sa teinud!“ Seesugusel korral leidnud dirhemi väljaandja raha juba kodus eest, müüja seevastu taskust valge lehe või mürdi-lehe.

Seega leiame nõiaraha tundmist Euroopast ja Aafrikast. Arvesse võttes, et Suida teate järele olnud Pases maagus, kuna Pärsiat aga tuleb arvata maagia loodumaaks, võib nõiaraha tundmisest kõnelda Aasiaski.

Pärsiast lähtunud maagia levis Egiptusesse, levis aga ka Euroopasse, Euroopas enam-vähem iga rahva sek-ka. Euroopas tuntakse õnneraha igas riigis; varemini usti õnneraha olemasolu iga rahva seas, nüüd on tast jäänud ainult veel mälestusi iga rahva sekka.

Mõnel puhul arvatakse Eestis, et kogu õnneraha eest võib midagi osta, ilma et müüja sellest midagi ta-gasi annaks, — vähemalt ei tehta müümise kohta käi-vais teateis mingisuguseid tingimusi; mõnel puhul maksab ostmise kohta tingimus, et ostes peab pisut raha tagasi saadama. Nii näiteks tuleb kas või kopi-ka rublast tagasi nõuda, et väljaantud rubla ise võiks tulla tagasi (Kose, Hanila, Tarvastu, Narva); antakse terve rubla välja, siis ei tule see enam tagasi. Kaup-mehed katsuvad neile antud õnneraha eneste käes se-daviisi kinni pidada, et viieauguline hobuseraud lüüakse poe lävresse; siis ei pääse raha poest välja. Kuuldub veel arvamist, et vanapagan on see, kes raha omani-kule tagasi viib; üldisemalt oletatakse ometi, et raha ise omandab seesuguse maagilise väe. Galiitsia kaup-mehed teevad pisut teisiti. Kartes, et saadud raha võiks olla inklus, naelutatavad nad selle leti külge kinni; sel puhul kaotab raha oma maagilise jõu.

Eestis esineb õnneraha kohta seega kaks arva-mist: raha võib kas täiesti välja anda või aga nõutagu ikka osa tagasi, s. o. võib osta midagi väiksema hinna eest kui raha väärtus. Esimene Eesti arvamine ühi-neb Vene omaga, teine aga Poola omaga.

Tagasiuleva raha kõrval tuntakse veel muud õn-neraha. Eestist ei ole ma leidnud selgeid teateid, mis-sugust raha tuleb pidada õnnerahaks, mille omanda-mine ikka omaniku õnne edendab.

Avinurmes vähemalt väidetakse, et (raha)kotti pandud vanad rahad alati saavad õnnerahadeks ja raha pungast enam ära ei lõpe; kui poes kauba eest raha välja antakse, tuleb see iseenesest alati punga tagasi. Selle väite järele peaks leiduma palju õnneraha oma-nikke, sest vanu rahasid liigub rahva käes rohkesti.

Saksamaal peetakse maast leitud väikest hõberaha tihti õnne edendajaks, ka raha, mille peal kaks seitset (7) või, veel parem, millel 1777.

Daanlastel omandab leitud raha niisama õnneraha iseloomu. Leitud raha rahakotis muu raha seas ei lase raha sealt iialgi otsa lõppeda. Niisama ustakse, et kui neljapäeva öösi kell 12 tükk kiriku tina varastatakse ja rahakotis kantakse, siis raha ei vähene. Vanad inimesed sülitasid raha peale, et rahast midagi paha külge ei hakkaks. Eestis nõutakse kaupmeestelt hommikul kolm korda raha peale sülitamist, et nad päeva jooksul saaksid palju raha.

Võnnu ühe teate järele hakkab mahamaetud õnne-rahaga kassi ja koera kujul koju käima, alati siku jälgi järele jättes. Alles raha leiukohta tagasi viies pääs-akse lahti rahast ja kodukäijast.

Mõned teated kõnelevad, et õnneraha omanik, kes küllalt naudi kogunud ja head elu maitanud, tahtnud oma õnneandjast vabaneda, aga ei saanud kuidagi va-baneda: ta visanud raha kas tulle või vette või maa peale maha, matnud kas maha, purustanud vasaraga või teinud rahaga, mida iganes osatakse, ikka olnud raha taskus tagasi.

Teised teated tunnevad ometi rahast vabanemise abinõu. Kui õnnerubla on ostu puhul ära vahetatud ja vahetuselt saadud raha viimse kopikani ära antud, ei tule õnneraha enam tagasi.

Georgi sünnipäev.

C. P. Hiesgen'i novellidekogust: „Von Verdun bis Stinnes“.

Ühel öisel luurekäigul langes meile saagiks kogu kaunimaid Inglise luuletisi.

Nad olid kirjutatud pliitsiga Inglise taskukalendri kalendaariumi.

Üks allohvits, kelle nõopauku veel ei kaunistanud ristike, võttis ära meilt taskukalendri ja saatis selle edasi rügemendi staapi, kuigi seles ei leidunud ühtki silpi vaenuliste väeosade või nende seisupaikade kohta.

Sellest kalendrist leidsime „Georgi“ sünnipäeva tähtpäeva.

Olles reservis, mõtlesime järele selle üle, kuidas me „Tommy'le“ võiksime toimetada edasi oma õnnesoovi ta kuninga sünnipäevaks.

Kapralid mõtlesid vägivaldale, — kuidas teha vagaks inglane ta jooksukraavis, — nagu seda major Kostendieck oli käskinud igale oma „lõvidest“.

Meie, kes me pidime ööst ööni käima luurekäikudel, mõtlesime teisiti ja lõikasime sünnipäeva eelõhtul kõik lilled, mis olid saadaval, hiiglakimbuks, kinnitasime selle külge ühe kaardi ja hilja — pärast keskööd — asusime teele.

Meie seisukohtade ees „Quinque-Rue“ ääres viis üks hästi kaitstud veekraav põiki üle jooksukraavide vahelise maa-ala otse vaenuliste kraavide juure. Suured pajud seisis selle kaldal, iga kolme sammu tagant üks tüse puu.

Esimesest kolmanda puuni ulatus meie okastraat-tõke. Neljanda puu juures kargas üks veerott ühelt laibalt vette ja meie langesime oma ehmatuses kaldalt alla ning seisime kaelani vees. Ainult äärmisel vajadusel olime tahtnud vette minna! — Jooksukraavide vahelisel maa-alal polnud aega kuklasügamiseks. Me vantsisime vees mööda kraavikallast edasi ja jõudsime tähelepanematult vastase traattõkeni. — — —

Sügava hingetõmbega ulatab Franz Küster mulle oma püssi, sülitab vaenlase lähedusele

vaatamata nii valjusti kättesse, nagu läheks ta „Luukasele õllepruulimist õpetama“, ja roomab vees läbi traattõkke edasi...

Kuulen ta käeõõritust ja ta voorimehe käerandmete naksatust... ning kiirtuli ühest püssist äratav kiirtule sajast püssirauast! — — — Muld, kivid, oksad sulistavad vette... käsi-granaadid vihisevad vasakult ja paremalt üle meie peade... lõhkevad meie ees ja taga... ning kättega vehkides tormab Franz Küster tagasi! —

„Tagasi!“ ammutab ta mulle näkku, ja meie sööstame läbi äraandlikult sulpsatava vee ja läbi nagu nõdrameelselt meid pallerdavate inglaste tule, kes arvavad kallaletungi pidavat lööma tagasi.

Kuulipildujad võtavad meid risttule alla! — Üks raket teise järele kahiseb üles! — Rohelised, punased ja valged raketid juhatavad tähtedesse ning kutsuvad kergeid ja raskeid patareisid! —

Keha surudes kraavikalda mudasse, lamame tervelt pool tundi Inglise suurükiväe põrguliku tule all!

Kahe tunni pärast oli sealpool jälle kõik vaikne ja rahulik. Ainult vahete-vahel kaagutavad Inglise kuulipildujad. — — —

Meie hüüule vastavad meie eelpostid, ja hambaid lõgistades, kaelani mudased ja märjad, teatasime endid „luurekäigult tagasi!“ — — —

Hommikul, kui päike nagu kollane käsn pühkis taevavõlvilt tähtedekirja, tõstis teispool keegi oma täägil hiigla lillekimbu kirjude paeltega kõrgele üle kraaviserva, vibutas lilli edasi ja tagasi ning ühtaegu kõlas Inglise jooksukraavi meeskonna mürisev hüüe: „German soldiers — hipp hipp — hurree! — Hipp hipp — hurree! — Hipp hipp — hurree! — Hipp hipp — hurree!“ — — —

Jaaniöö!

A. Lepp.

Valge ristide rida...

Paremal, kivist alusel seisab vasest sõdur ja sirutab kaitstes oma mõõga naise üle, kes põlvitab ta ees. Läheb pimedaks.

Eemal kaugel vilksatab üle metsa tuluke, seal teine, kolmas... Jaanituled. Öhtu on soe, vaikne. Tiibu väristades möödub põrnikas ja laskub kaseoksale. Kerge tuulesahin lehtedes, nagu ohe, laguneb üle surnuaia, üle sõdurite haudade.

Istun vasksõduri kivialuse serval ja vahin silmi pilgutamata neid valgeid ristide ridu. Kui vaikne! Surmavaikus.

Kerge külm värin läbib keha. Surm! Surnud inimesed! Laipade riik!... Seal vilksatab tuli ühe haua peal, seal veel teine, kolmas. Need jaaniussikesed hiilgavad seal haudadel, kuid kui fantastilise pildi sünnitavad need hiilgavad ussikesed ühes valgete ristidega; midagi müstilist tundub nende vosvorlikus läikes; iga ussikesel ümber on helekollane valgusering. Nopin ühe neist ussikesest ja pigistan pihku; pihupesa lööb kollakas-valgeks, hele tuletäpike liigutab end aeglaselt pihul, pisut õudnegi on seda elavat tuld hoida paljas käes! Asetan ta tagasi hauale.

Vaikus. Sulen silmad ja kuulan seda surmavaikust.

Kerge tuulehoog sahistab läbi lehtede nii tasa ja — kaob ohkena... Siis jälle uuesti! Kuid miks on nii kaeblik see hääl! Kas ongi see tuul?!

Kuula! — O-o-o-hhh!.. hõljub üle laipaderiigi, varisedes pianissimo kuhugi tühjusse...

Kuula! Jällegi!

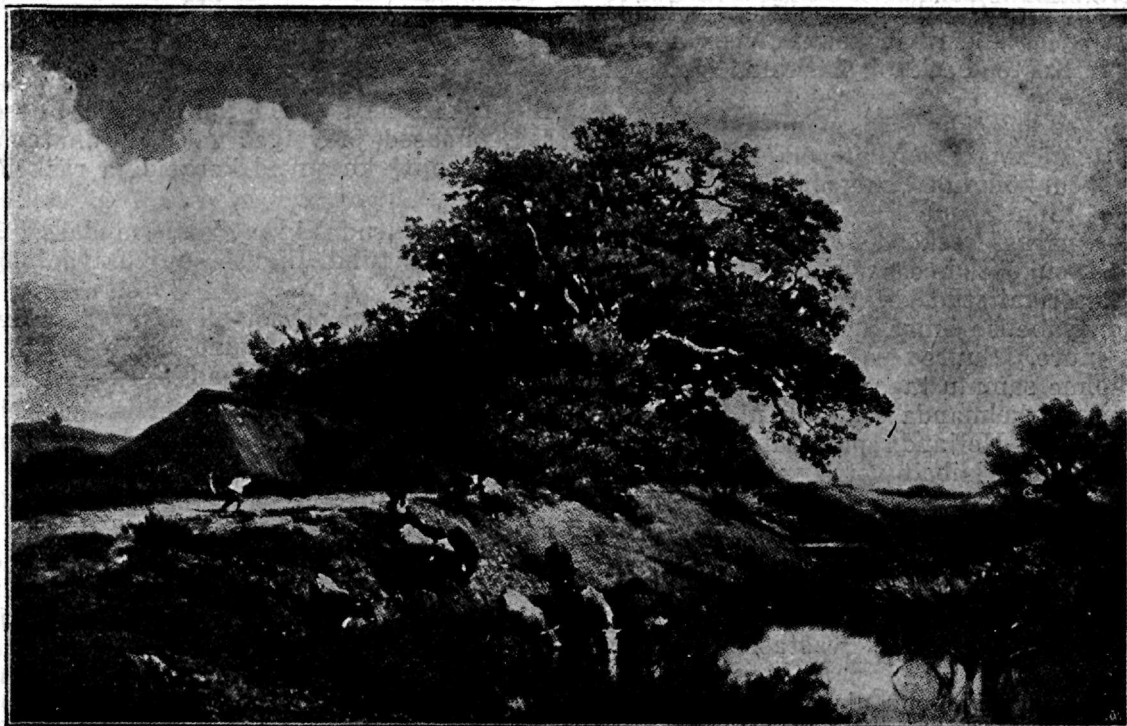
Ei, see ei ole tuul!! Need on inimeste ohked, künned, sajad, tuhanded, mis ühinedes hõljuvad haudade kohal...

Seal... Kuula! Seal! Sealt aianurgast, kõrgelt hauakünkalt algab üks hääl, laguneb üle haua ridade, paisub, nagu ühineks temaga sadasid teisi ohkeid, ja — kaob...

Jälle, veel tugevamalt kordub see ahastusehüüe. Seal...

Seal näen, kuidas valgus ühe haua peal läheb nagu heledamaks... rist särab lõikavalt oma vosvorliku läikega musta öö foonil, nagu kõiguks ta, nagu tõuseks kõrgemale... ja hauakünka pealmine ots kergib... muld variseb kõrvale ja — valgekollaka ristipuu peale ilmub sõduri nägu... Elutu, kollane on see nägu, noore mehe nägu. Ühe silma on vaenlase kuul viinud kaasa ja tühjast silmakoopast variseb mulda üle põse alla. Ka teine silm on suletud, mulla ja verega kokku kleebitud!..

Pime on see sõdur!!! Ta ei näe kedagi, midagi! Ta ei näe sedagi, kuidas kõik teisedki hauad avanevad, kuidas kerkivad valged ristid, kuidas mullast ilmub sõdurite päid, küll noori, küll vanu, küll sidemetega seotud, veriseid, kahvatuid, valust viltu kistud näojoon-

Juls Dopre. Tamm.

tega... Pime sõdur ei näe seda, ta ainult kuulab... ja ohkab, ja ta ohe korratakse sajakordselt teiste poolt... Ka nemad kuulatavad, kuid mina?

Tsss! Vaikige! Kuula!

Mis imelised hääled kostavad seal, selle laipade riigi piiriala tagant, linna poolt? Kirisevad, virisevad hääled, täis kiusu, viha!.. Nagu komando peale pööravad sõdurite pead end sinna, häälte poole, et pa-remini kuulda.

Kuula!

Seal peab keegi kõnet... Külmal, kalk häälekõla... Kord üles, kord alla tantsib see hääli, vihast nõretavad sõnad, — alatud laimusõnad oma Eesti „vendade“ üle...

Rahutult pööravad end surnud sõdurite pead ja vahivad arusaamatuses üksteise otsa...

Seal... Kuula!..

Kisa suureneb... Mitte enam üks, vaid mitu häält on kuulda, tagedat häält...

Surnud teritavad jälle oma haavatud kõrvu.

Kuula! Sõnade juure ühineb jalgade müdin, äge vaidlus, vihased hüüded, kuuldu ka nuttu, naiste-laste hääli... Kohkunult ja küsivalt vahivad sõdurite tardunud silmad üksteist. Mis see on? Ons vaenlane uuesti tunginud kallile isamaale? Kas surmatakse vaba Eestit? Kuid miks ei astu välja siis Eesti pojad kui üks mees kaitseks oma isamaa eest, nagu tegime meie seda oma ajal?! Miks kiruvad ja neavad vaenlased meie oma Eesti keeles?! Mis on seal lahti?

Suuremaks ja valjemaks läheb kära ja kisa aia taga ja ägedamalt kõiguvad ja pööravad end surnud sõdurite pead, nagu katsuksid nad lahkuda hauakünkalt, et rutata sinna, kus lüüakse lahinguid, sinna, kus püütakse hävitada vaba kodumaad, mille eest oli makstud nii kallist hinda — verehinda!..

Ohked, oigamine paisub suuremaks, see on juba ulumine, metsik, surmahirmus oigamine.

Seal...

Pikkamisi tõuseb üles vasksõduri käsi mõõgaga ja — surmavaikus asub üle surnuteriigi ja sügav hääli, rahulik nagu see surnuteriik ise, kõlab kui kohtuniku otsus üle haudade:

„ — Rahu!!!

Miks ärritate teie endid asjata, teie, kes olete tapetud, laibad! Teil ei ole enam sõnaõigust! Te olete oma sõna juba öelnud, olete iseenda ohverdanud surmale, et luua vaba Eesti! Teie valudega on ta sinnitatud, teie verega ristitud! Mida tahate veel? Te olete oma palga saanud kätte: valge ristikesse ja kalmukünka! Või on seda teile vähe? Kas tahate ka lüüa nende kilda, kes „seal“, aia taga praegu teie verehinda endi vahel jagavad, — riidlevad, kisuvad ja üksteist sõimavad?

Rahu!!!

Varisege tagasi oma musta mulla alla, mis kuulub teile, ilmtingimata ja — oodake!

Jõuab aeg, mil häbipuna ka nende riidlejate põsed värvib üle, mil vaikivad alatud kired, mil sõbralikult sirutatakse üksteisele käsi selleks, et ühisel jõul ehitada üles seda koda, mille aluse teie oma surmaga lõite, ja siis, sõdurid, siis leiate ka teie oma ristikesse all rahu, sest teie ohver toodud asjata.

Rahu olgu teiega!“ Ja vaikselt, ühiselt nagu komando peale vajuvad laipade pead tagasi alla hauda... kustuvad jaaniussikeste tuled ja — tasa, pikkamisi vajub alla vasksõduri käsi mõõgaga ja tardub liikumatuks — nagu ennegi...

Rahu!!! —

Langenu mälestuseks.

Kümne aasta eest 24. mai hommikul langes võideldes Salisburi all leitn. Henri Tarto. Ta oli üks neist vähestest, kes otsustaval silmapilgul kodumaa kaitseks 28. nov. 1918. a. Narva all astus välja. Ühes 4. rügemendiga võideldes erakordselt rasketes tingimustes elas ta üle rügemendi müre- ja rõõmupäevad, kuni Viru väerind sai vaenlastest vabaks.

Hiljem lühikest aega 6. rügemendi ridades võideldes tabas teda vaenlase kuul.

Varises maamulda 21. eluaastas täis elurõõmu, tuleviku väljavaateid ja edasipüüdmise tungi noormees, jättes leinama isa, kes panvangina Venemaal Staraja Russas elas üle kohutava näljapiina, mille tagajärjel suri, ema, õed ning venna, kes võitles I ratsarügemendi ridades.

On perekondi, kus sõjavanker on jätnud kustutamata jäljed, kus vaenlase mõök on lõõnud parandamata haavad, mis virisevad südameverd.

Unustab sõber sõbra, vend ja õed leiavad aastate jooksul lohutust, kuid üks süda ei leia rahu — ema süda...

Hinnakem paljuarmastavat ema südant, vähendamata ta leinapisaraid hellituse ja armastusega.

Pidagem kalliks meie suurimat vara! Püüdkek olla oma emade väärilised!

R. T.

Lennuasjanduse areng Itaalias.

(Oma kirjasaatjalt postiteel.)

Itaalia riik andis õhuasjanduse arendamiseks 1929. a. mitmemiljonilise krediidi. Esimesed tagajärjed on juba end hakanud väljendama. Hiljuti sõlmiti Itaalia Capriano ja Ameerika Curstiss nimelise seltsi vahel kokkulepe, mille tagajärjel tekkis „Gurstiss Caproni Corporation“, suur firma, kelle ülesandeks esialgu oli uurida uusi lennukitüüpe, katsetada neid ja õnnestumise korral asuda lennukite valmistamisele seeriates kaupa. Selleks otstarbeks asutatakse tehased Wilmingtonisse New-Yorgi lähedale ja moderniseeritakse seniseid ettevõtteid.

Peale selle asutati Itaalia kapitali osavõtul „American Aeronautical Co“, kes pühendas oma tegevuse „Savoia-Marchetti“ hüdroplaanide ehitamisele.

Kahtlemata tunnistas Ameerika huvi Itaalia tehnika vastu viimase kõrget tasapinda, sest Ameerika kapital ei andu kahtlastele eksperimentidele. Itaalia miljonid oma lennuasjanduse tõstmiseks kannavad kõrgeid protsente. Kahju ainult, et kõik riigid ei suhtu lennuasjandusse samasuguse arusaamisega.

Giuseppe P.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Magda Rimmelgas: Inimese füüsilistest võimetest (kehaliste liigutuste füsioloogia). Tallinn, 1929.

Liikumise füsioloogia, kirjutab autor eessõnas, on teaduse uusimaid alasid, mida on uuritud veel võrdlemisi vähe. Meil üksikud arstid on teinud katseid sellel alal, tulles mõnelegi väga huvitavale järeldusele.

Praeguse moodsa kehalise kasvatuse sihiks on hügieeniline võimlemine, mis hoiaks kõrgel inimese ke-

halisi võimeid ja pändaks ka tulevasele generatsioonile kehalise ja vaimlise jõu. Õige kehahoid, lihaste ja liikmete painduvus, ilusad liigutused, organite tublidus, elavus, otsustavus, korralik vereringvool ja seedimine — üldiselt hingeline ja kehaline värskus, suurendatud elamise energia — need on reeglid, millele on rajatud praeguse aja kehaline kasvatus.

Kuna käesolev raamat püüab selgitada nende reeglite õiget kohtlemist, siis peaks ta huvitama ka kõiki, kellele on tähtis enda ja kogu rahva füüsiline tervis.

Poola legionäärid Karpaatidest rahvartiets.

Sõna on lugejatel

Lugejad! Hoolitsege selle eest, et see lehekülg ei jääks valgeks. Teil on kindlasti mõtteid ja soove, mida olete tahtnud avaldada, kuid milledele pole Teile leidnud parajat paika. Ärge kõhelge, avaldage oma mõtteid „Kaitse Kodu!“ veergudel ja Teie võite kaasa aidata oma soovide teostamisele.

Kirjutage meile, kuidas rahuldab Teid „Kaitse Kodu!“ sisu. Kui Teile mõni kirjutis eriti meeldis, siis rõhutage seda, kui mõni jälle tundus ülealusena või ebakohasena, siis ärge keelduge ütlema meile ka seda.

Ärge hoidke küünalt vaka all! Meid ja paljusid Teie kaaslugejaid huvitab tõesti teada saada, kui suure huviga loete ja eriti missugusena Teie soovite näha „Kaitse Kodu!“ On Teil mingisuguseid erilisi sooviavaldusi — palume, — toimetus püüab neile võimaluste piires vastu tulla.

Edasi — praegu, kus algava suvi-hooaja palavik on köitnud kindlasti juba paljude meeli ja tähelepanu, tuleks eeldada ka uute ideede ja uute mõtete tärgamist malevlaste ridades eriti just hooajaga seotud õppuste, laagrite, spordi j. m. kohta. Uued ideed ja uued mõtted on igalpool ja alati tervitatavad. Seepärast avaldage neid, niipalju kui nad tõesti seda väärt on, kaasmalevlaste laimatele hulkadele. Võimalik on see arusaadavalt ainult „Kaitse Kodu!“ tänasest avaltava lugejate nurga läbi.

Sõna on lugejatel! Ärge jätke seda kasutamata!

Proovinumbri hinnata!

Ehkki „Kaitse Kodu!“ lugejate arv on suurem kui ühelgi teisel ajakirjal Eestis (tiraaz 3500 eks., sellest 92,5% aastatelliidid), ei tohi see ometi tähendada, et uute lugejate juurevõitmine oleks meil nihutatud tahaplaanile. Sugugi mitte! Kogu aeg on meid tiivustanud Soome kaitseliidu häälekandja „Hakkapeliitta“ menu, kuna meie teame, et „Hakkapeliitta“ trükitakse 40.000 eksemplaris, s. o. kümme korda suuremal arvul kui „Kaitse Kodu!“

On loomulik, et sarnastest arvudest unistamast keelab meid juba asjaolu, et oleme väike-rahvas — ka Soome kõrval. Seepärast ajame läbi ka väiksemate arvudega ja oleme rahul, kui meie „Kaitse Kodu!“ tiraazi võime kirjutada — noh ütleme **5000**. See ei oleks palju ega ka võimatu, kui paneme üksmeelselt käed külge, et jõutada oma häälekandja kasvamise edu.

Teie, malevlased, olge esimesed, kes panevad asjale käed külge. Püüdke levitada „Kaitse Kodu!“ igal juhul ja ärge jätke kasutamata ühtki „K. K.“ propageerimise võimalust. Agarate kultuurmesilastena kandke nobedail jalul kokku uusi lugejaid „Kaitse Kodu!“sse“ kui teie ühisesse kultuurkärge.

Igale huvitatule saadame välja maksuta proovinumbri!

Kuu

Maila Talvio romaan

Soome vabadussõjast. Soome keelest tõlk. L. K. (Järg 21)

Sandarmitest jooksid kohe kaks välja hoo- vi, kuna kolmas ruttas sertingeesriide poole, vihaseelt midagi kärgatas, tiku süütas põlema ja kadus eesriide taha. Politseinik ja üks sandarmitest astusid Eino-Ilmari ette. Nad kõnelesid ühtaegu Soome ja võõrast keelt segamini. Nad tungisid sealjuures nii lähedale, et noormees samm-sammult pidi astuma tagasi.

„Ärge puutuge minusse,“ ütles ta end ohjeldades.

Ta meelegahtadel hakkasid veresooned paisuma.

Ta ajas oma pea seda sirgemalt püsti, mida lähedamale talle astusid ninakalt pealetükivad inimesed. Kahvatu öde, kelle käsivarred olid pingul kui terasvedrud, püüdis astuda vahele, kuid nii ta vend kui ka võõrad mehed tähendasid talle, et see asi siin ei lähe talle vähe- matki korda.

„Ärge puutuge minusse,“ hüüdis Tuuna poeg, kelle meelegahtades tuksus veri.

Hüüded, hüpped ja kära kostsid nüüd sees- mistest kambritest. Kokkukortsutatud serting- seinad tõstusid viirastuslikult tõmbetuule käes, mis voolas läbi purukspekstud akna, avasid sil- mile äkki toa tõeliku suuruse ühes raamistiku- ga, mille külge oli riputatud eesriie, ja paiska- sid lehvides väikesed lauad, poiste saapad, võim- lemisriistad ja kõik muu, mis asus nende lähe- duses, ühte hunikusse. Kolme suiteva lau- lambi tule valgusel avas sandarm mitmed lau- laekad, võttis neist välja ühe kaardimängu, ühe taskulambi, kingapaelad, vihud, kirjad, ühe pun- nivinna, ühe raamatu sinises köites, mida ehtis ühe laeva pilt. Värisedes seisis Janne Lehto- nen, riietatud vaid pükstesse ja kuuesse ja tuu- lc käes lehvivasse kaelusesse, ning jälgis teiste tegevust ja toimingut. Hamlet oli vaiba heitnud õlule ja jooksis palja jalu köögi ja sisemiste ruumide vahel edasi ja tagasi.

Ta haaris Riikka Tuuna käiksest kinni ja tiris ta eesruumi.

„Raamat,“ sosistas ta, „laualaekas oli... see raamat, mis kirjeldab „Emdeni“ vägitegu- sid... Ta nägi seda... Meil läheb halvasti... Olli... kui nad ainult teda ei taba. Kurat võtku... meil läheb halvasti.“

Tänavalt kõlas ühe politseivile trilin ja laugusest kostsid hüüded. Ka köögis kõlasid

sõnad vihasemalt. Eino-Ilmari oli juba tõrju- tud vastu seina, ta ei saanud enam puigelda ku- hugi kõrvale ja hüüdis vaid kähiseval häälel, et ta on nõus vabatahtlikult tulema kaasa, ai- nult puutuda temasse ei tohtivat. Kui ta see- peale ühe sandarmiga ühel pool ja ühe polit- seinikuga teisel pool sammus läbi kitsa köögi, mis oma mõnusa soojuse ja söögilõhnaga näis tahtvat takistada inimeste sammude ruttamist, tormas Riikka Tuuna ukse läveni ja hüüdis:

„Te ei taha ometi üht koolipoissi... Need on ju kõik koolipoisid... lapsed...“

Politseinik vaatas talle tundmusetult sil- ma, nagu inimene, kes juba kümned korrad on toiminud samasuguseis asjus ning teab juba ette, et sääraseid hüüded saavad olema saat- jaoks ta tööle.

„Küllap me juba tunneme sääraseid lapse- mängu,“ ütles ta igavust avaldava ilmega näol.

„Juurelge enne,“ ütles Riikka tasasemalt kui enne, „ja võtke nad siis kinni, kui olete leid- nud süü tõenduse. Neil on ju siin nende elu- koht, seega võite neid siit ju alati tabada. En- nem peaks ju ka kõneldama nende õpetajatega, enne kui...“

„Õpetajad pole ise tõepoolset palju pare- mad, küll me juba neid tunneme... Aga nüüd, tee lahti!“

„Tulen pea tagasi,“ ütles Eino-Ilmari äkki hõõguval palgel ja täiesti rahulikult. „Mina pole teinud midagi kurja. Ära muretse, mulle ei sünni mingit paha...“

Ta püüdis Janne Lehtonenile veel midagi öelda, kuid mehed takistasid teda selles. Üli- kuue tohtis Riikka aga talle tuua. Samuti sal- lis politseinik nähtava nõusolekuga, et Riikka ulatas oma vennale sajamargalise raha. Janne Lehtonen sidus kiiresti kinni oma kingapaelad ja ka Hamlet ajas kiiresti midagi selga. Sandar- mid ajasid isekeskis juttu. Mees, kes oli otsi- nud läbi laualaekad, andis ühele teisele üle kõ- huka, sinise, laeva kujutusega raamatu, kolm taskunuga, ühe paberositasku, millele oli kir- jutatud midagi, ja peale selle mõned paberile- hed. Janne Lehtonen hakkas kõnelema Vene keelt, nagu hea tõlk kunagi. Naerval suul ta lobises ja lobises. Keegi ei keelnud talle seda. Kui ta aga mütsi hakkas panema pähe, ütles

politseinik, et keegi ei tohtivat tulla kaasa. Siis aetas ta sellele äkki terve valingu küsimusi: Kuhu teda viiakse? Millal ta tohib tulla tagasi? Süüa saavat ta ometi seal igal juhtumil? Kas ta ei tohivat võtta kaasa ühe vaiba või padja? Sel hetkel sulges mees ukse ja küsimused vaiksivad majas, kus talveöö õhk tungis läbi katki lõõdnud akna ja valgus laiiali täiesti pahupidi pöördunud kooliõpilaste kodus.

Janne Lehtonen ja Hamlet seisid kui kinnineeditud köögiukse taga ja mõtlesid, mis teha.

„Tegin neile lurjustele ettepaneku, nad lubagu mind järgida Tuunale, — mina olevat samuti süüdi kui tema. Aga ei, need väänkaelad sulgesid oma kõrvad... Heitsin mõne sõna ka ses suunas, et vahest väike lonksuke ei teeks kurja... Oleksin hankinud vodkat kas või maa alt, kui asi oleks puutunud sellesse.“

„Eino-Ilmari ei tule sealt enam tagasi, ... seda saate näha! Ning Olli on nad kindlasti ka püüdnud kinni. Viled trilisesid, nagu oleks tulekahju olnud lahti. Nagu koerad olid nad ta kannul...“

„Jäta oma deklameerimine. Sinu paatos see oligi, mis nad siia avatles... Ja, jah, nõnda see on... Ei, nüüd on nad jõudnud tänavale, ja nüüd, pojuke, lähen mina! Ära ostan ma need kuradid. Paneme oma korjatud rahad kokku. Oleks ju päris ime ja kummaline, kui venelane põlgaks raha...“

Poisid jooksid eesriiete tagant välja ja hakkasid oma taskutes otsima raha. Tagajärg oli võrdlemisi kehvapoolne. Liig tühise pakkumiseks võis heale asjale sünnitada kahju. Nad astusid Riikka Tuuna juure, kes täis rahu- tust ja kahtlust oli jäänud seisma köögilaua juure.

„Tädi, hoi, anna mulle pisut raha, tahan minna ja need lurjused osta ära... Me ei saanud rohkem kokku kui ainult viis marka. Ära karda, küllap ma juba „harašoo'tan“ ja „jeiboohu'tan“ nõnda, et kõik veel lõpe hästi.“

Ta kadus ööpimedusse. Hamlet loobus katsest teda saata. Lootuse sädemeke oli asunud ta südamesse ning hõljudes rõõmu ja mee- leheite vahel istus ta nuuksumisega kurgus sohvanurka, kus polstrivedrud juba ammugi olid lakanud tegutsemast seesugustena.

Riikka Tuuna seisis keset Eino-Ilmari ja Janne Lehtoneni viletsat eluruumi. Asjad lammasid ringi ta ümber laiiali, kuid ta ei puudutanud neid, vaid seisis paigal ja vahtis enda ette maha. Teda piinas hirm, millist ta polnud tun- nud sellest ööst saadik, mil asusid teele Arvo Mäkimatka ja Someri peremees.

Jääkülm valu surus ta südame kammit- sasse, urgitses oma küüntega lahti iga närvi- otsakese ja rebis selle kallal. Ta õlul ja mööda ta kukalt kuni peaajuni sööstis hirm nagu hiirtekari, kes näris ta elavat liha. Nii oli talt võetud siis viimne, ta vennake, ta laps, keda ta

oli kannud kätel ja uinutanud magama oma unelauluga. Eino-Ilmari oli läinud, läinud vastu kes teab missugustele kannatustele, ning tema, Riikka, oli ehk selles süüdi. Nad võib- olla piinasid teda, et talt midagi pressida välja. Kuis oli see ometi tolle üliõpilasega, kelle nad olid venitanud lauale. Nad võivat inimest piitsutada... Riikka mõtles vennakse liik- meile, nagu ta neid oli näinud siis, kui ta väikese mehikesena oli sulistanud järves. Ta oleks olnud õnnelik, kui ta end vennakese asemel oleks tohtinud heita alasti sandarmite jalge ette. Kas oli tema, Riikka, tõesti kõiges süüdi?

Millist õnnetust levitas ta ometi alati enda ümber! Kui ta õigel ajal oleks võtnud kuulda Arvot, siis oleks ta nüüd tema naine, ja ta ei oleks sõitnud minema. Kui ta oleks olnud vä- hem uhke, siis poleks ta vähemagi andestami- seta mõistnud hukka Arvo püsimatust. Võib- olla ei oleks Arvo siis olnud nii rahu- tu, kui ta oleks võinud olla kindel oma nooruspõlve kaas- lase muutmatus armastuses. Arvo oli nii ise- äraline, ta ei kannatanud köidikuid, ning tund- mus mitte tohtida seda teha mida ta tahtis, ajas ta marru. Ja nüüd on ta jumal teab kus, vabaduses või vangis või juba surnud. Või ehk langeb ta samade piinamiste osaliseks, mis ootavad Eino-Ilmarit. Ja kõiges selles on võib- olla süüdi tema, Riikka Tuuna. Kindlasti. Le- pitav sõna jäi lausumata tema ja Arvo vahel. Põrgupiinad pesitsesid Riikka südames, halb südametunnistus elutses selles mure kaasla- sena, ja nüüd seltsis neile veel kolmas seltsi- line: Eino-Ilmari saatus. Mure oli koetud nii mõnesuguseistki lõngust. Ta oli kannatuste kangas, milles põlesid värvid leekiva tulena. Kuid kanga kirjast kerkisid esile Eino-Ilmari üle kõige armastatud joned: trusüdamlilikud tumedad silmad, näojume hele puhtus, pehmed huuled ja värisevad ninasõõrmed. Oli olnud kuulda isegi säärasest jõledusest, kui tõisasi, et politseivanglas oli vaeseid ohvreid piitsuta- tud näkku. Riikka Tuunale näis, nagu oleks tal kehas ilmatusuur raudora, ja nagu vinger- daks ta kõigest jõust, et sellest vabaneda.

„Tädi,“ algas Hamlet äkki, „kindlasti saa- me midagi teada, kui Lehtonen tuleb tagasi. Ta mõistab Vene keelt, esialgu pole mõtet teha endale muresid... on veel olemas lootust... kuid see „Lehm“... see Aliina, see tuleks toi- metada kõrvale... aga vaata ometi, teda ei ole nad leidnud. Hindenburg ainuüksi on jää- nud siia, ta näeb ometi välja, nagu mees, nagu mees oma uhke habeme ja oma pilguga... nagu Gustav Adolf... Vaata ometi... See on alles mees!“

Tuuna tütar kargas püsti. Miks ei olnud ta rutanud appi, miks seisis ta siin? Ehk oleks ta midagi saanud teha. Kuid ta võis ka sünnitada kahju ja kardetavad ametasutised ajada äre- vile. Oli kõige parem oodata hommikuni ja siis

minna õpetajate juure, et nendega pidada nõu. Masinlikult kummardas ta ja hakkas asju tõstma lauale. Tal oli külm ja ta taipas, et katki löödud aken tuli katta kinni. Vaene Olli, ta oli ta Eino-Ilmari tõttu unustanud. Tänaval lebas vaikus. Madalad puuhooned suikusid. Öine sündmus polnud äratanud ühtki inimest. Siin seal vahest mõne koera, kes nüüd kuski jatkas haukumist. Seal kuuldusid äkki sammud. Kaks varju ilmusid nähtavale. Riikka tundis neis kohe ära Milja ja Alma, kes tulid värvija juurest. Nad vestlesid elavalt ja sammusid kiiresti lähemale. Riikka läks neile vastu, nõnda et nad kohtasid juba tänaval. Juba kaugelt hakkas Aliina kriiskama.

„Noh, seal see nüüd on! Kas ei olnud ma seda juba ammu ütelnud. See õngi nüüd selle mängu tagajärg. Aga minu üle nad naersid vaid, kui ma neile ütlesin, et need sõjamehed tulevad koristada seintelt... Ollit aetakse taga, nad on isegi ta peale lasknud. Ja Tuuna pojale rakendatakse parajasti hobust ette. Teda minnakse viima... kindlamasse paika. Ja nii ülbesti kui ta minule ütles, et...“

„Kus rakendatakse hobust ette?“ hüüdis Riikka kähiseval häälel.

„Turu peal... Politseivangla ees. Nad võtsid ära ühelt voorimehelt hobuse ja rakensid selle pika ree ette. Ei kunagi teda enam ei... See tuli sellest. Ei... ei, sinna te enam õigeks ajaks ei jõua.“

Riikka Tuuna jooksis minema. Nagu hirv ruttas ta pikkade hüpetega edasi. Ainult mitte hobust lasta ära sõita. Ta tahtis end paisata risti teele selle ette... Ta jooksis nii, et hingeldamine ähvardas matta ta nägemise ja kuulmise. Nüüd ainult veel ümber selle nurga, siis on ta turul!

Ühelt poolt suurt tühja turuplatsi kuuldus häälitsemist ja liikumist, kuna muus osas valitses täieline vaikus. Halva valgustuse juures oli võimatu eraldada, mis seal sündis. Hooned olid kõik pimedad, peale politseivangla, mille akendes säras tuli. Riikka süda lakkas põksust, kui ta reest midagi ei näinud. Kuid ta ei jäänud seisma, vaid tormas sinna poole, kust kostsid hääled. Kartes vihastada sandarme, ei julgenud ta hüüda. Varsti muutus turul kõik vaikseks.

Silmapiilgu seisis ta paigal ja surus käed rinnale. Siis juhtis ta oma sammud politseivalitsuse poole. Lühike tee sinna tundus talle äärmiselt pikana ja võimalus jääda hiljaks ikka ähvardavamana.

Politseivalitsuse hoovis seisis uus, lahtirakendatud karvase tekiga voorimehesaan. Kui Riikka seda nägi, selgus talle, et laps oli tõepoolest viidud minema. Ta seisis paigal ja vahits aineti saanile, olles teadmatutes, mis teha. Kas pidi ta võtma hobuse ja ajama neile järele?

„T-jule, tjule, kaunis plika,“ kõlas trepilt mehe häälel.

Riikka ärkas, iga liige tõmbus pingule ja kiiresti ruttas ta vāravast välja.

Rännates teel poiste korteri poole läbi tühjade tänavate küsis ta endalt, kas on tema süüdi selles, mis oli juhtunud. Kas ei pidanud inimene siiski kõnelema alati tõtt, kõigele sellele vaatamata? Kas ei pidanud ta kõne olema: J a h, j a h, n i n g e i, e i?

(Esimese jao lõpp.)

Teine jagu.

Inimese hing-viletsake.

Inimesed seisid sügaval sündmuste voolus ja arvasid pöördeid juhtivat. Vool tuli kauge ja lai ja inimesed askeldasid ja sekeldasid.

Nende mõnede haige- ja piibliseletuskäikude hulgas, mida kirikhärra võttis ette oma põleva hinge õhutusel kihelkonna eriosadesse, sai üks eriti saatuslikuks. See oli see, mis oli Kusta Kemppaise, vana salaviinapõletaja, juure.

Riikka Tuuna sai ta minema sellele käigule. Oli küsimus nii-nimetatud „Südamaa Miinast“, nimelt Miina Mati tütrest, kes oma kassiga elas onnis Tuuna tagamail. Miina oli Riikkat ja Almat hoidnud väikseina, kui nende ema alles elas. Põdura inimesena oli ta end paarkümment aastat elatanud kedrusega ja valmistunud võtma vastu taevalist peigmeest nii ööl kui päeval, kunas ta ka ei tuleks. Mõrsjariided, nimelt suririided, Tuuna perenaise kingitud vana kleit, olid juba kaua olnud ilusasti sahtlis valmis. Nüüd ei olnud Miina enam kolmel aastal suutnud minna lauakirikussegi ja üha viibis peig. Riikka Tuunale, kes pärast seda, kui Alma läks mehele, oli oma päevad veetnud peaaegu täielises üksilduses, tuli äkki pähe minna tervitama vana vaga naist. Võib-olla teaks ta anda mingit nõu.

Lapselik oli siiski olnud niisugust asja arvati. Südamaa Miina maailm lõppes ta sauna seinte taga. Ta ei osanud kõnelda muust kui oma vaevast, mida ta võis süüa, mida ei, kuidas tundus siin ja siin kohas kehas ja mida saaks ta surma järele ta sauna vaestest, kallistest koludest. Riikka Tuuna, kes oli lootnud vanainimesega võivat rääkida asjast, mille üle ta ei olnud saanud jutule praostigagi, nimelt tõest ja aususest ja sellest, mida piiblis taheti öelda sõnadega: teie kõne olgu jah-jah ja ei-ei — Riikka meelet läks pealtnäha nii lihtne asi endisest keerulisemaks ja võimatuks hakata sellest kellegagi kõnelema. Hull ta oli olnud, et tuli siia. Ta pea valutas halvast õhus, mis ümbritses haiget, ta kuulas poole kõrvaga ta jutte, kuulas ükskõikselt nii-

sugustki asja, mis muidu oleks äratanud kogu ta tähelepanu.

„Kes käib teid siin nüüd alati vaatamas?“ küsis Riikka. „Kes teile veegi kannab, kui kaev on nüüd seal mäe all? Kas Heta või?“

„Noh Heta käib, aga temagi on haigestunud ja Marja tüdruk on mulle lasknud tuua mõne soojema leiva... Ja Kempppure velleksed, need toovad ju mulle vett. Ja saunagi kütaavad ja on viinud kelgugagi sauna ja on jälle tagasi toonud, kui mul on õige halb olnud. Neil on tehas siin üsna ligidal, nad saavad siitpoolt paremini vilja. Kuigi niisugust laadi see on, küll mina seda neile mitu korda olen öelnud, aga nemad ütlevad, et vajab ju inimene viina arstirohunagi. Ja küllap seda minagi tean, et see head teeb... Niisugust halba elu on need velleksed elanud, küll mina olen seda neile jumalasõna valgusel püüdnud näidata, kuid head on nad minu vastu olnud. Ja maksnudki selle eest, et siin on olnud ööd. Viisteist marka kuus.

Riikka Tuuna mäletas nuustubakat tarvitajat Kustat, ainukest inimest, kellele ta isa ei pakkunud istet, kui ta tallu tuli. Sellest oli õige kaua aega tagasi, kui Kustal oli Tuunale asja olnud. Nii segunes ühte raskesse veebruarikuu mälestusse kujutlus väikesest, tusedast mehest, kelle peas oli olnud viltkübar ja jalas viltutallatud kingad. Riikka püüdis peatada vanainimest, aga too jätkas isemeelselt.

„Vana emagi peavad need poisid meeles. Ei ole Kempppure moori saadetud vaestemajja.“

„Halvad mehed on nad küll,“ ütles Riikka viimaks, „Miina võiks küll lakata neid soosimast. Teine on istunud vangiski.“

Ta ei kuulanud enam, mida haige ütles. Ta ainult igatses silmapilku, millal ta jälle istuks reel ja saaks rahus mõtiskleda oma asjust. Mitte seepärast, et neile võib-olla ei oleks olnud paranemist ajajooksul ega igavikuski.

Igal juhul lubas Riikka vanale lapsehoidjale muretseda õpetaja. Ja õpetaja oligi kohe valmis minema.

Harva olevat hingekarjane leidnud rohkem aldust armulualist kui vaga vana neitsi Tuuna südameil. Viimseilt ajult oli tal südametunustusel, et ta mõnikord oli tusastunud oma ristist ja palunud taevalist peigmeest kiirustada, varemalt ajult, et ta oli pahandanud perenaise meelt. Nii hea inimene kui perenaine oli, too Toivo, Riikka ja Alma ema. Rõõm oli töötada igavest elu ja andeksandi niisugusele surijale. Püha toimetuse järele pöördus jutt maapealsetele asjadele. Haige tundus erksamana ja kirikhärra tähendas, et ta ees oli ehk eluaega veel maailmaski. Kõneldi praostiprouast, diakonistist ja arstist. Seda aega oli Heta keetnud kohvi ja õpetaja pidi seda jooma. Äkki küsis ta, kas siinpool Kempppure Kusta põletas viina. (Järgneb).

Toimetaja A. Burmeister.

Hispaania avang.

Mängitud Tallinna-Helsingi matschis 19. mail 1929. a.

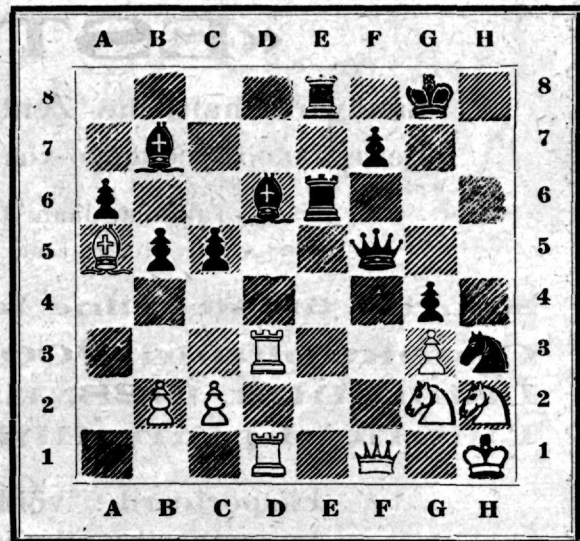
Valged: A. Candolin (Helsingi).

Mustad: Gunnar Friedemann (Tallinn).

1. e2 — e4, e7 — e5, 2. Rg1 — f3, Rb8 — c6,
3. Of1 — b5, a7 — a6, 4. Ob5 — a4, Rg8 — f6,
5. Rb1 — c3, Of8 — e7, 6. O — O, b7 — b5,
7. Oa4 — b3, d7 — d6, 8. h2 — h3, Rc6 — a5,
9. Rc3 — e2, Ra5: b3, 10. a2: b3, Rf6: e4,
11. d2 — d4, e5: d4, 12. Ld1: d4 (parem oli Re2: d4 ähvardusega Rd4: b5), Re4 — f6,
13. Oc1 — d2, O — O, 14. Od2 — a5, Ld8 — d7,
15. Vf1 — d1, Vf8 — e8!, 16. Ld4 — c3, Oe7 — f8,
17. Re2 — f4?, c7 — c5, 18. b3 — b4, Ld7 — f5,
19. Rf4 — d3, Rf6 — e4, 20. Lc3 — a3, Oc8 — b7,
21. Rd3 — e1, Ve8 — e6!, 22. b4: c5, d6: c5,
23. La3 — d3, Va8 — e8, 24. Ld3 — f1, Of8 — d6,
25. Va1 — a3, h7 — h5, 26. Va3 — d3, g7 — g5,
27. Rf3 — h2, g5 — g4, 28. h3: g4, h5: g4,
29. g2 — g3, Re4 — g5!, 30. Re1 — g2, Rg5 — h3 +,
31. Kgl — h1, Rh3: f2 +, 32. Kh1 — g1, Rf2 — h3 +,
33. Kgl — h1.

Seis peale 33. valgete sammu:

Mustad.

Valged.

33. (Kgl — h1), Ve2 — e2!,
34. Lf1: f5, Ob7: g2 annab matt.

TALLINNA KREDIIT PANK

ASUTATUD 1907. AASTAL.

Põhikapital Kr. 1.290.000.—
Tagavarakapitalid. „ 612.000.—

Juhatus: Tallinnas, S. Karja tän. 20.

Telef. keskjaama väljakutse: KREDIITPANK.

Osakonnad:

Abjas, Antslas, Haapsalus, Hiiu-Keinas, Jõhvis, Narvas, Nõmmel, Tapal, Tartus, Tüiril, Viljandis ja Võrus.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

Põllumajanduslik Keskühisus

«ESTONIA»

Landwirtschaftliche Zentral-Genossenschaft „Estonia“

Центральное сельско-хозяйственное Т-во „Эстония“

Tallinna, Jaani t. 6. Tel. 33-65, 20-90

Telegr. aadr.: „ZENTRESTONIA“

Suurim ühistegelne keskorganisatsioon Eestis

Omakapitalid: 700.000.— krooni

Läbimüük 1928. a. 23.694.000.— krooni

Liikmeid-piimaühinguid — 221

Eksporteerib: võid ja muid piimasaadusi

Importeerib: piimatööstusmasinaid ja -tarbeid, pakkimismaterjale, karja jõutoitu jne.

Keskühisuse juures töötavad piimanduse nõuandjad ja eriteadlased-instruktorid